

Izveštavanje o održivosti

50 najvećih kompanija u Srbiji

(sa posebnim osvrtom na ESG)

Autori:

Igor Novaković, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove - ISAC fond
Nina Cvetanović, Beogradska otvorena škola

Urednik:

Nemanja Todorović Štiplija

Recenzent:

Milica Mišković

Asistenti:

Vukašin Živković, Aleksandra Marković

Dizajn i priprema za štampu:

Bratislav Bojić

Tiraž: 100 primeraka

ISBN:

Ova publikacija je izrađena od strane Centra za savremene politike (CCP) iz Beograda, Srbija, uz podršku Centra za međunarodno privatno preduzetništvo (CIPE), Vašington D.C. Dokument ne reflektuje stavove CIPE-a, niti bilo kog od zaposlenih. CIPE i nije odgovoran za tačnost informacija koje su uključene u ovaj izveštaj.

Istraživanje i sprovođenje projekta je naknadno podržano i od Privredne komore Srbije (PKS). Dokument takođe ne reflektuje nužno stavove PKS-a, niti bilo kog od zaposlenih, i PKS nije odgovoran za njegov sadržaj.

SADRŽAJ

SAŽETAK 6

Metodologija za istraživanje o izveštavanju o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG) 8

Istraživanje o izveštavanju o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG) 10

UVOD 16

Definisanje osnovnih pojmova 16

Definisanje ostalih pojmova relevantnih za istraživanje 18

ANALIZA – PREDSTAVLJANJE REZULTATA DESK ISTRAŽIVANJA 26

Analiza izveštaja o održivosti kao posebnih dokumenata/publikacija ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe 26

Analiza nefinansijskih informacija u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u 35

Analiza angažovanja kompanija u lokalnoj zajednici (delovanje korporativnih fondacija, objavljivanje informacija o održivom i odgovornom poslovanju na internet stranicama, društvenim mrežama i u medijima) 40

Zaključak 48

Preporuke 52

IZVORI I LITERATURA 62

1. SAŽETAK

Istraživački i projektni tim Centra savremene politike (CSP) sproveo je istraživanje o izveštavanju o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG - engl. Environment, Social and Governance). Glavni cilj istraživanja odnosio se na doprinos pokretanju dijaloga u javnosti o značaju izveštavanja o održivosti kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG). Korišćen je uzorak od 50 najvećih kompanija u Srbiji prema kriterijumu prosečnog broja zaposlenih tokom poslovne 2020. godine. Značaj ovog uzorka ogleda se u tome što ukupan broj zaposlenih u 50 najvećih kompanija u Srbiji koje su činile uzorak predstavlja skoro 10% ukupnog broja zaposlenih u Srbiji.

Istraživanje se sastoji iz tri ključne oblasti: a) ispitivanje izveštavanja o održivosti (sa posebnim osvrtom na ESG) koje se pretežno radi prema nekoj od međunarodno priznatih metodologija i u cilju predstavljanja svih relevantnih ESG informacija; b) ispitivanje nefinansijskih informacija koje su sadržane u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose Agenciji za privredne registre (APR); c) ispitivanje angažovanja kompanija u lokalnoj zajednici (delovanje korporativnih fondacija, objavljivanje informacija o održivom i odgovornom poslovanju na internet stranicama, društvenim mrežama i u medijima).

Većina kompanija koje su ispitivane objavljuje neku vrstu informacija o održivosti, odnosno nefinansijskih informacija (da li kroz posebna dokumenta/publikacije, godišnji izveštaji o poslovanju grupe ili, sa druge strane, kroz (konsolidovane) godišnje izveštaje o poslovanju). Međutim, izveštaji kompanija se u velikoj meri međusobno razlikuju, što ukazuje na nedostatak standardizacije u ovoj oblasti. Zaključak je da je potrebno značajno urediti ovu oblast u narednom periodu, kako u kontekstu zakonodavnog okvira, tako i u pogledu poslovanja kompanija i njihovih praksi izveštavanja. Neizostavan je podatak da postoje informacije u medijima o negativnom uticaju na društvo za veliki broj kompanija koje su bile predmet ovog istraživanja, što ukazuje na verovatnoću postojanja razlike u poslovanju u praksi i izveštavanju kompanija. Izveštaje o održivosti kompanije uglavnom objavljuju na nivou međunarodne grupe, zbog čega je većina ovakvih izveštaja na engleskom jeziku, a u pojedinim slučajevima ne postoje ni jasno izdvojeni podaci koji se odnose na poslovanje u Srbiji, što nije dobra praksa jer ne pruža potreban uvid u nefinansijske informacije zainteresovanim stranama u Srbiji.

Kada su u pitanju nefinansijske informacije iz godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u, mali broj njih podseća na standardizovano

izveštavanje o održivosti uz navođenje konkretnih podataka o različitim nefinansijskim aspektima poslovanja, dok je veći broj onih izveštaja koji pružaju nepotpune informacije o nefinansijskom poslovanju kompanija.

Zaključak istraživačkog tima jeste da postoji potreba za uspostavljanjem tešnje saradnje između svih relevantnih strana, kao što su kompanije, državne institucije, međunarodne i nevladine organizacije, Privredna komora Srbije (PKS) i dr.

Na osnovu svih prikupljenih informacija koje su dobijene desk istraživanjem, izrađen je indeks izveštavanja o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG). Pored toga, definisane su i preporuke za kompanije, donosiocima odluka, PKS i civilno društvo.

2. KRATAK OPIS PROJEKTA

Analiza istraživanja o izveštavanju o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG - engl. Environment, Social and Governance) deo je projekta koji je tim Centra savremene politike (CSP) sprovodio u toku 2021. i 2022. godine uz podršku Centra za međunarodno privatno preduzeće (CIPE). Sprovođenje projekta je podržala i Privredna komora Srbije (PKS).

Opšti cilj projekta je doprineti pokretanju dijaloga u javnosti o značaju izveštavanja kompanija o održivosti (sa posebnim osvrtom na ESG) u Srbiji.

Specifični ciljevi projekta: 1) promovisati održivo i odgovorno poslovanje među kompanijama i ostalim zainteresovanim stranama, kao i široj javnosti; 2) promovisati izveštavanje kompanija o održivosti (sa posebnim osvrtom na ESG) kao poželjne poslovne prakse, ali samo u slučaju kada se izveštavanje ne razlikuje od poslovanja kompanija u praksi; 3) doprineti podizanju svesti o značaju identifikacije i prevencije praksi objavljivanja nepotpunih, nejasnih, neuravnoteženih, netačnih, neblagovremenih informacija i neobjavljivanja relevantnih-materijalnih informacija¹, odnosno whitewashing-a².

Rezultat projekta je Analiza istraživanja o izveštavanju o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG) i indeks izveštavanja o

1 Cilj projekta nije stigmatizacija poslovanja bilo koje od 50 kompanija čije je poslovanje bilo predmet istraživanja. Međutim, istraživački tim je stava da je veoma značajno da ovaj projekat doprinese pokretanju dijaloga o praksama koje su direktno suprotstavljene konceptu održivog razvoja, odnosno održivog i odgovornog poslovanja.

2 Namerni pokušaj da se sakriju nepovoljne informacije o nekome ili nečemu. U slučaju izveštavanja kompanija misli se na prikrivanje problematičnih aspekata njihovog poslovanja ili na pokušaj da se ti aspekti prikažu u drugačijem svetlu.

održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG) u Srbiji.

Poslovanje koje uključuje primenu i izveštavanje o održivosti je odgovorno i transparentno jer omogućava uvid u nefinansijske informacije (s fokusom na ESG) zainteresovanim stranama, što kompanijama jača reputaciju i podiže vidljivost i privlačnost kako kod potencijalnih investitora, tako i kod klijenata/kupaca, zaposlenih, šire javnosti itd.

3. KRATAK OPIS ANALIZE

Metodologija za istraživanje o izveštavanju o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG)

Istraživanju o izveštavanju o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG) je prethodilo razvijanje metodologije za istraživanje koje je sprovedeno od strane istraživačkog tima u drugoj polovini 2021. godine. Dokument je imao za cilj da identifikuje problem istraživanja, glavne metode za prikupljanje i analizu podataka dobijenih kao rezultat istraživanja, kao i potencijalne prepreke.

Glavni metodološki izazov odnosio se na korišćenje relevantne terminologije. Stoga je istraživački tim definisao tri glavne oblasti istraživanja:

- 1. Analiza izveštaja o održivosti (sa posebnim osvrtom na ESG) -** Pod izveštajima o održivosti u kontekstu ovog istraživanja podrazumevaju se oni izveštaji koji pretežno sadrže sve ESG informacije i uglavnom su izrađeni prema nekoj od međunarodno priznatih metodologija. Kada je u pitanju forma ovakvih izveštaja, oni mogu biti objavljeni od strane kompanije kao posebne publikacije ili mogu biti deo izveštaja o poslovanju međunarodne grupe kojoj određena kompanija pripada;
- 2. Analiza godišnjih izveštaja o poslovanju koji su podneti APR-u –** Pod godišnjim izveštajima o poslovanju u kontekstu ovog istraživanja podrazumevaju se oni izveštaji koje kompanije podnose APR-u. Kada je u pitanju forma, oni mogu biti podneti kao godišnji izveštaji o poslovanju određene kompanije ili kao konsolidovani godišnji izveštaj o poslovanju grupe kojoj određena kompanija pripada;
- 3. Analiza angažovanja kompanija u lokalnoj zajednici** (delovanje korporativnih fondacija, objavljivanje informacija o društveno odgovornom poslovanju na internet stranicama, društvenim mrežama i u medijima).

Sprovedena je i eksterna evaluacija metodologije za istraživanje od strane nekoliko institucija i pojedinačnih eksperata. U nastavku je prikazan kratak pregled metodologije za istraživanje o izveštavanju o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG):

1	Pregled postojećeg zakonodavnog/ strateškog okvira za održivo i odgovorno poslovanje	Pregled UN definicije izveštaja o održivosti, kompanija, minimalnog i naprednog zahteva i ostalih ključnih pojmova definisanih u okviru meta podataka za indikator 12.6.1 - <i>Broj kompanija koje objavljuju izveštaje o održivosti</i> (za potcilj 12.6 ³ , u okviru cilja održivog razvoja 12 ⁴). U ovom delu je opisan i princip <i>Izvesti ili objasniti</i> ⁵ . Kada je u pitanju nacionalno zakonodavstvo, prikazane su obaveze za velike kompanije u Srbiji u pogledu nefinansijskog izveštavanja koje proizilaze iz Zakona o računovodstvu.
2	Objašnjenje metodološkog pristupa	Definisanje istraživačkog problema – da li kompanije objavljuju informacije o održivom poslovanju, istraživačkog uzorka – 50 najvećih kompanija u Srbiji po broju zaposlenih ⁶ i vrste informacija koje će biti prikupljane u okviru desk istraživanja (informacije iz izveštaja o održivosti i godišnjih izveštaja o poslovanju koji se podnose APR-u, sa internet stranica kompanija ili njihovih fondacija kompanija ili njihovih grupa, informacije sa profila na društvenim mrežama ⁷ i iz medija).
3	Objašnjenje metoda za prikupljanje podataka	Opis metoda za prikupljanje podataka – desk istraživanje koje će istraživački tim sprovoditi o izveštavanju o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG).
4	Objašnjenje metoda za analizu podataka	Opis metoda za analizu podataka kroz nekoliko kategorija od generalne ocene, detaljnijeg opisa rezultata istraživanja do ključnih nalaza. Za kvantitativne podatke je korišćena deskriptivna statistička analiza, a za kvalitativne podatke analiza sadržaja. Ukrštanjem različitih relevantnih kategorija podataka, istraživački tim je došao do generalne ocene, detaljnijeg opisa rezultata istraživanja i ključnih nalaza za svaku grupu podataka.

3 Naziv potcilja 12.6 - Podsticati kompanije, posebno velike i međunarodne kompanije, da usvoje održive prakse i da integrišu informacije o održivosti u svoje cikluse izveštavanja

4 Naziv cilja održivog razvoja 12 - Odgovorna potrošnja i proizvodnja

5 Engl. *Comply or explain*

6 Kompanije koje na datum bilansa prelaze kriterijum prosečnog broja od 500 zaposlenih tokom poslovne 2020. godine

7 Facebook, Instagram i LinkedIn

5	Metodološki izazovi	Opis ključnih metodoloških izazova koje je istraživački tim anticipirao pre nego što je započeto istraživanje, a to je terminološka konfuzija, izveštavanje na nivou grupe koju čini matično i zavisna pravna lica ili na nivou zavisnog pravnog lica, korišćenje različitih metodologija za izveštavanje o održivosti i primena principa <i>izvesti ili objasniti</i> .
6	Predlog upitnika za desk istraživanje	U ovom delu su prikazana sva pitanja na koja je istraživački tim odgovorio u okviru istraživanja, podeljena u četiri velike grupe pitanja: opšta pitanja o kompaniji, pitanja o izveštajima o održivosti, pitanja o nefinansijskim informacijama u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u, druga pitanja o održivom i odgovornom poslovanju.

Istraživanje o izveštavanju o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG)

Nakon što je razvijena metodologija za istraživanje o izveštavanju o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG), istraživački tim je sproveo istraživanje na navedenom uzorku⁸ koje je trajalo od decembra 2021. do aprila 2022. godine. Ukupan broj zaposlenih u 50 najvećih kompanija po broju zaposlenih u poslovnoj 2020. godini iznosio je 217.420, što je 9,81% od ukupnog broja zaposlenih u Srbiji za istu godinu (2.215.475)⁹.

Cilj istraživanja jeste da doprinese uspostavljanju pozitivnih trendova među kompanijama u Srbiji kada je u pitanju primena i izveštavanje o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG). Namera je da se kompanije koje primenjuju pozitivne prakse primene i izveštavanja o održivosti (sa posebnim osvrtom na ESG) podstaknu da održavaju visoke standarde u tom pogledu, kao i u pogledu uključivanja zainteresovanih stana i građenja kulture dijaloga po ključnim pitanjima održivog i odgovornog poslovanja.

Tema istraživanja bila je održivo i odgovorno poslovanje kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG), za koje se tek očekuje da će, u narednom periodu, biti uspostavljeno kao zakonska obaveza kako na nivou Evropske

⁸ Spisak 50 najvećih kompanija po broju zaposlenih za poslovnu 2020. godinu, koje su predmet istraživanja, nalazi se u okviru aneksa 1 ovog dokumenta.

⁹ Informacija preuzeta sa internet stranice Republičkog zavoda za statistiku: <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/trziste-rada/registrovana-zaposlenost/>.

unije, tako i u Srbiji. Kod kompanija koje sprovode ESG strategije i o tome izveštavaju, akcenat je bio na tome, dok je održivo i odgovorno poslovanje istraživano kao širi i ne tako precizno definisan koncept koji svakako nosi sa sobom pozitivne prakse uticaja na društvo i kao takav je uzet u razmatranje i smatran određenim korakom ka boljim praksama u kontekstu održivog poslovanja 50 najvećih kompanija u Srbiji.

Predmet istraživanja bila je transparentnost i dostupnost nefinansijskih informacija od značaja za razumevanje zastupljenosti praksi odgovornog i održivog poslovanja (sa posebnim osvrtom na ESG), a istraživački tim je kao indikator za transparentnost koristio objavljivanje izveštaja (o održivosti i godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u) i objavljivanje informacija o održivom i odgovornom poslovanju (u medijima, na internet stranicama, na društvenim mrežama itd). Transparentnost u odnosu na informacije o održivom i odgovornom poslovanju je posmatrana dvojako: formalno - kroz objavljene izveštaje i neformalno - kroz objavljivanje informacija o održivom i odgovornom poslovanju u medijima, na internet stranicama, na društvenim mrežama itd.

Kriterijum za odabir uzorka za istraživanje, koji je primenjen prilikom selekcije kompanija, bio je 50 najvećih kompanija u Srbiji po broju zaposlenih u 2020. godini, a na osnovu informacija koje su dobijene od APR-a¹⁰.

Rezultat istraživanja je analiza istraživanja o izveštavanju o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG) i indeks izveštavanja o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG). Istraživanje je bilo podeljeno u četiri kategorije. U nastavku se nalazi pregled najznačajnijih kategorija, kao i kratko objašnjenje njihovog sadržaja.

1	Opšta pitanja o kompaniji	Informacije o zvaničnom nazivu kompanije, broju zaposlenih, da li je kompanija domaća ili multinacionalna, da li je kompanija u privatnom ili (većinski/manjinski) državnom vlasništvu itd. Opšte informacije o kompaniji su značajne jer pružaju mogućnost ukrštanja različitih kategorija podataka koji su prikupljeni u okviru drugih grupa pitanja (na primer, grupa pitanja koja se odnosi na objavljivanje izveštaja o održivosti i pitanje da li je kompanija domaća ili multinacionalna, čijim ukrštanjem se dobija podatak koliko je, od ukupnog broja kompanija koje objavljuju izveštaje o održivosti, domaćih, a koliko multinacionalnih kompanija).
---	----------------------------------	--

¹⁰ Ovaj kriterijum je odabran zbog toga što Zakon o računovodstvu propisuje obavezu nefinansijskog izveštavanja za velike kompanije koje su definisane na osnovu kriterijuma broja zaposlenih.

2	Izveštaji o održivosti kao posebna dokumenta/ publikacije ili u okviru godišnjeg izveštaja grupe	Informacije da li kompanija objavljuje izveštaje o održivosti kao posebna dokumenta/publikacije ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe kojoj kompanija pripada, koliko godina primenjuje praksu izveštavanja, da li izveštaji sadrže sve komponente ESG-a (socijalna komponenta, zaštita životne sredine i upravljanje) i da li odgovaraju na minimalan zahtev propisan meta podacima UN-a za indikator 12.6.1 - <i>Broj kompanija koje objavljuju izveštaje o održivosti</i>, da li izveštaji sadrže informacije na koji način poslovanje kompanije doprinosi ostvarivanju ciljeva održivog razvoja, kao i koja je metodologija koju je kompanija koristila prilikom sastavljanja izveštaja. Ova grupa pitanja je značajna jer pruža uvid u to koji broj od 50 najvećih kompanija u Srbiji objavljuje izveštaje o održivosti, koliko dugo, kakvog su izveštaji sadržaja itd. Pored toga, ukrštanjem podataka iz ove grupe pitanja sa pitanjima o medijskom izveštavanju u pogledu održivog i odgovornog poslovanja, stiče se utisak u kojoj meri su izveštaji o održivosti usklađeni sa medijskom slikom poslovanja određenih velikih kompanija u Srbiji.
3	Nefinansijske informacije o u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u	Informacije koliko kompanija objavljuje nefinansijske informacije o poslovanju u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju, da li su oni javno dostupni na internet stranicama kompanija ili samo na internet stranici APR-a, da li izveštaji sadrže sve nefinansijske informacije o poslovanju, da li sadrže informacije na koji način poslovanje kompanije doprinosi ostvarivanju ciljeva održivog razvoja.
4	Druga pitanja o održivom i odgovornom poslovanju	Stav istraživačkog tima je da je svako izveštavanje o održivom i odgovornom poslovanju, makar i posredno (putem društvenih mreža ili medija) značajno i da predstavlja korak ka punom izveštavanju o održivosti te da je potrebno uzeti ga u obzir u okviru ovog istraživanja. Zbog toga je uvedena i poslednja grupa pitanja koja se odnosila na objavljivanje informacija o održivom i odgovornom poslovanju u najširem smislu - postojanje korporativnih fondacija, objavljivanje informacija o održivom i odgovornom poslovanju na internet stranicama kompanija, na profilima društvenih mreža i u medijima. Dodatno, pitanje oko postojanja informacija o uticaju kompanija na društvo su razmatrana dvojako – kroz pozitivan uticaj na zajednicu, ali i negativan. Informacije o negativnom uticaju određenih kompanija su bile izuzetno značajne za ovo istraživanje kao za sada jedini postojeći potencijalni indikator negativnih praksi koje nisu u skladu sa konceptom održivog razvoja i održivog i odgovornog poslovanja.

Indeks izveštavanja o održivosti 50 najvećih kompanija u Srbiji (sa posebnim osvrtom na ESG) u 2020. godini

LEGENDA

I kategorija	Kompanije/njihove grupe koje objavljuju izveštaje o održivosti na srpskom jeziku
II kategorija	Kompanije/ njihove grupe koje objavljuju izveštaje o održivosti
III kategorija	Kompanije/njihove grupe čiji godišnji izveštaji o poslovanju sadrže određene nefinansijske informacije i koje pružaju određene informacije o održivom i odgovornom poslovanju (internet stranice, društvene mreže)
IV kategorija	Kompanije/njihove grupe čiji godišnji izveštaji o poslovanju sadrže bar neke nefinansijske informacije, ali ne pružaju informacije o održivom i odgovornom poslovanju (internet stranice, društvene mreže)
V kategorija	Kompanije/njihove grupe čiji godišnji izveštaji o poslovanju ne sadrže relevantne nefinansijske informacije, ali pružaju informacije o održivom i odgovornom poslovanju (internet stranice, društvene mreže)
VI kategorija	Kompanije/njihove grupe čiji godišnji izveštaji o poslovanju ne sadrže relevantne nefinansijske informacije, i ne pružaju informacije o održivom i odgovornom poslovanju (internet stranice, društvene mreže)

Kategorija	Kompanija	Izveštaj o održivosti	Izveštaj o održivosti na srpskom	Nefinansijske informacije u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u	Druge
1	TELEKOM SRBIJA A.D., BEOGRAD	X	X	X	X
	NIS A.D. NOVI SAD	X	X	X	X
	HEMOFARM AD VRŠAC	X	X	X	X
	NIS PETROL A.D. BEOGRAD	X	X		X
	NELT CO DOO BEOGRAD	X	X	X	X
2	DELHAIZE SERBIA DOO BEOGRAD	X		X	X
	LEONI WIRING SYSTEMS SOUTHEAST DOO PROKUPLJE	X		X	X
	MERCATOR-S DOO	X		X	X
	SERBIA ZIJIN COPPER DOO	X		X	X
	DAD DRAXLMAIER AUTOMOTIVE DOO ZRENJANIN	X		X	X
	APTIV MOBILITY SERVICES DOO	X		X	X
	NCR DOO BEOGRAD	X		X	X
	SECURITAS SE DOO BEOGRAD	X		X	X
	TIGAR TYRES DOO	X		X	X
	G4S SECURE SOLUTIONS DOO BEOGRAD	X			X
	YAZAKI SRBIJA D.O.O. ¹	X			X
	APTIV CONTRACT SERVICES D.O.O.	X		X	X
	LIDL SRBIJA KD	X		X	X
	LEAR CORPORATION D.O.O.	X		X	X
	FCA SRBIJA D.O.O. KRAGUJEVAC	X		X	X
	PKC WIRING SYSTEMS D.O.O.	X		X	X
3	JP EPS BEOGRAD			X	X
	JP POŠTA SRBIJE BEOGRAD			X	X
	GSP BEOGRAD			X	X
	SRBIJASUME			X	X
	MEI TA EUROPE D.O.O.			X	X
	JKP GRADSKA ČISTOĆA BEOGRAD			X	X
	JKP BEOGRADSKI VODOVOD I KANALIZACIJA BEOGRAD			X	X
	ZASTAVA ORUŽJE AD KRAGUJEVAC			X	X
	MOZZART DOO BEOGRAD (PALILULA)			X	X
	UNIVEREXPORT DOO NOVI SAD			X	X
	HBIS GROUP SERBIA IRON & STEEL D.O.O. BEOGRAD			X	X
	DOO GOMEX			X	X
	SP LASTA AD BEOGRAD			X	X

4	YURA CORPORATION DOO RAČA			X	
	PRO TENT D.O.O. OBRENOVAC			X	
	ŽELEZNICE SRBIJE A.D.			X	
	JP PEU RESAVICA			X	
	HOLDING KORPORACIJA KRUŠIK AD VALJEVO			X	
	AMAN DOO BEOGRAD, SURČIN			X	
	SRBIJA VOZ A.D.			X	
	SRBIJA KARGO A.D.			X	
	HOLDING RMHK TREPČA AD ZVEČAN			X	
	JP PUTEVI SRBIJE			X	
	VALY DOO			X	
	JP BEOGRADSKE ELEKTRANE			X	
5	TISZA AUTOMOTIVE DOO SENTA				X
6	EPS DISTRIBUCIJA D.O.O. BEOGRAD (OVO JE SADA ELEKTRODISTRIBUCIJA SRBIJE)				
	SEQUESTER EMPLOYMENT DOO BEOGRAD				
	EPS -JPPK KOSOVO SA PO OBILIĆ U DOBROM SELU				

11 Za razliku od ostalih kompanija iz ove grupe, za G4S SECURE SOLUTIONS DOO BEOGRAD i Yazaki Srbija d.o.o ne postoje nefinansijske informacije u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u.

3. UVOD

Definisanje osnovnih pojmova

Pitanje održivog razvoja već dugo je značajna tema u javnom diskursu savremenog društva. Ono je dodatno aktuelizovano usvajanjem dokumenta Ujedinjenih nacija *Transformacija našeg sveta: Agenda za održivi razvoj do 2030. godine* 2015. godine koji je stupio na snagu 2016. godine i trasirao put održivog razvoja svim državama članicama i svim građanima sveta u narednih 15 godina kroz formulisanje 17 ciljeva održivog razvoja. Srbija se, kao punopravna članica UN-a, obavezala na dostizanje ciljeva održivog razvoja Agende 2030. Kompanije, kao značajni akteri u društvu, mogu imati veliki uticaj u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja ili, sa druge strane, mogu da ostvare značajan negativni uticaj na zajednicu u kojoj posluju. Zbog toga sve više raste pritisak na kompanije, posebno one velike, da posluju održivo i odgovorno, odnosno primenjuju ESG standarde i izveštavaju o tome, kako u okviru izveštaja o održivosti koji za sada nisu zakonska obaveza već dobra poslovna praksa, tako i u okviru nefinansijskih izveštaja koji su Zakonom o računovodstvu uvedeni kao obaveza za velike kompanije (koje na datum bilansa prelaze kriterijum prosečnog broja od 500 zaposlenih tokom poslovne godine) u Srbiji od 2021. godine.

Kada govorimo o održivom i odgovornom poslovanju kompanija, postoji mnoštvo termina sličnog značenja koji remete jasnoću i razumevanje najznačajnijih pojmova u ovoj oblasti. Pojmovi kao što su održivost, održivi razvoj, održivo i odgovorno poslovanje, društveno odgovorno poslovanje, ESG itd. često se mešaju i postoji nedovoljno razumevanje njihovih sličnosti i razlika. U nastavku su prikazana objašnjenja najvažnijih pojmova koji su relevantni za ovo istraživanje.

Održivost kao pojam je proistekao iz pojma održivi razvoj i ne odnosi se samo na kompanije. Međutim, u kontekstu korporativnog poslovanja, održivost se može posmatrati kao pojam za sebe i tumačiti u kontekstu održivog poslovanja, što predstavlja poslovanje usklađeno sa načelima društvene odgovornosti koje kompaniju vodi ka održivosti, odnosno prilici da se dugoročno razvija, a istovremeno doprinosi i očuvanju životne sredine i razvoju društva. Održivost podrazumeva usklađenost ekonomske, socijalne i dimenzije zaštite životne sredine, pri čemu se najbolji rezultati postižu u slučaju kada su sve tri dimenzije usklađene¹².

12 Korak po korak do nefinansijskog izveštaja – Priručnik za kompanije, Smart kolektiv, Beograd, 2021, str. 8

Ciljevi održivog razvoja (engl. SDGs)¹³ deo su Agende 2030 koja predstavlja neku vrstu putokaza, odnosno vizije kako želimo da svet izgleda 2030. godine. Ona se odnosi na sve države, sve zainteresovane strane i sve građane na svetu i kao takva predstavlja jedan sveobuhvatan dokument koji sadrži sve najvažnije oblasti javnog života, koje su sadržane u okviru ciljeva održivog razvoja, potciljeva i indikatora/pokazatelja. Održivi razvoj i ciljevi održivog razvoja su najširi od svih gore navedenih pojmova jer se odnose na sve javne politike i sve tematske oblasti, a ne samo na biznis. Međutim, veliki broj ciljeva održivog razvoja, potciljeva i indikatora/pokazatelja mogu se neposredno ili posredno odnositi na biznis sektor i poslovanje kompanija. Ciljevi održivog razvoja mogu predstavljati neku vrstu putokaza za kompanije prilikom sagledavanja konteksta, okruženja, kreiranja strategije, anticipiranja rizika itd¹⁴.

Društveno odgovorno poslovanje (CSR)¹⁵ predstavlja pojam koji je, iako sveobuhvatniji i manje precizan od ESG-a, ipak fokusiraniji od ciljeva održivog razvoja jer se odnosi na poslovnu zajednicu. Bez obzira na brojne kontroverze koje postoje u odnosu na ovaj termin, on označava savremeni način poslovanja, odnosno postojanje odgovornosti kompanije za svoje pozitivne i/ili negativne uticaje na životnu sredinu i društvo, kao preduslov za dugoročan razvoj i stvaranje vrednosti¹⁶. Pojedine kompanije su se istakle kroz različita ulaganja i brigu o društvenoj zajednici, dok su se druge istakle po ostvarivanju različitih negativnih uticaja kao što je, na primer, kršenje prava radnika ili zagađenje vazduha, voda, zemljišta itd. Zbog toga je sve veći značaj nefinansijskog izveštavanja vezan za razvoj društveno odgovornog poslovanja¹⁷.

ESG¹⁸ predstavlja set konkretnih kriterijuma koji se odnose na poslovanje kompanija u tačno određenim oblastima, kao što je životna sredina, socijalnih i upravljačka pitanja. Ove dimenzije su značajne kako za kompanije i njihovo poslovanje, tako i za investitore i sagledavanje rizika i mogućnosti prilikom ulaganja¹⁹. Kada je u pitanju životna sredina, kriterijumi se mogu odnositi na uticaj na biodiverzitet, zagađenje, emisije ugljenika, klimatske promene itd. Socijalni faktori mogu biti usmereni na lanac snabdevanja, zdravlje i bezbednost na radu, raznolikost i inkluziju u radnom okruženju. Kriterijumi koji se tiču upravljanja mogu se odnositi na postojanje strukture i procesa

13 eng. Sustainable Development Goals

14 ESG/SDG barometer – biznis na putu ka održivosti, Smart kolektiv, Beograd, 2021, str. 6

15 eng. *Corporate Social Responsibility*

16 ESG/SDG barometer – biznis na putu ka održivosti, Smart kolektiv, Beograd, 2021, str. 8

17 Korak po korak do nefinansijskog izveštaja – Priručnik za kompanije, Smart kolektiv, Beograd, 2021, str. 8

18 eng. Environmental, Social, Governance

19 ESG/SDG barometer – biznis na putu ka održivosti, Smart kolektiv, Beograd, 2021, str. 7

korporativnog upravljanja, kao što su etičko ponašanje, upravljačka struktura, transparentnost, upravljanje rizicima itd²⁰.

Definisanje ostalih pojmova relevantnih za istraživanje

Pored gore navedenih i opisanih ključnih pojmova, postoje još neki termini koje je potrebno precizno definisati u svrhu ovog istraživanja. U nastavku su predstavljene njihove definicije i pojašnjenja.

Izveštaji o održivosti

Izveštaji o održivosti su definisani kroz meta podatke Ujedinjenih nacija za Indikator 12.6.1 - Broj kompanija koje objavljuju izveštaje o održivosti, gde se navodi da izveštaji o održivosti nisu striktno određeni formom izveštaja, u smislu da ne moraju biti zasebni izveštaji o održivosti, već su više usmereni na objavljivanje informacija o održivosti pa makar to bilo i u formi godišnjih izveštaja o poslovanju kompanija. Međutim, sa druge strane, postoje tačno određeni kriterijumi da se neki izveštaj svrsta u kategoriju izveštaja o održivosti koji su, takođe, propisani u okviru istog dokumenta (meta podaci za indikator 12.6.1) te se neće svaki izveštaj koji se zove izveštaj o održivosti i smatrati kao takav. U nastavku su predstavljeni kriterijumi – minimalni zahtev, koje je potrebno da ispuni dokument kako bi se smatrao izveštajem o održivosti, bez obzira na formu u kojoj je objavljen.²¹

20 Korak po korak do nefinansijskog izveštaja – Priručnik za kompanije, Smart kolektiv, Beograd, 2021, str. 7

21 Prevod sa engleskog na srpski jezik tabele kriterijuma za minimalni zahtev preuzet je iz publikacije Korak po korak do nefinansijskog izveštaja – Priručnik za kompanije, Smart kolektiv, Beograd, 2021, str. 20

INSTITUCIJALNI OKVIR I UPRAVLJANJE:	EKONOMSKI UTICAJI:	UTICAJI NA ŽIVOTNU SREDINU:	DRUŠTVENI UTICAJI:
• Procena materijalnosti • Strategija održivosti i/ ili principi vezani za održivost • Upravljački pristup za razmatranje tema od značaja • Struktura upravljanja, uključujući ekonomska, ekološka i društvena pitanja • Ključni uticaji, rizici, mogućnosti • Praksa protiv prevara, borbe protiv korupcije i protiv konkurencije	• Direktno merilo ekonomskih performansi (prihod, neto dobit, dodata vrednost, isplate akcionarima) • Indirektna mera ekonomskog učinka (ulaganje u zajednicu, ulaganje u infrastrukturu ili drugi značajan lokalni ekonomski uticaj)	• Potrošnja energije i energetska efikasnost • Potrošnja vode, stvaranje otpadnih voda, integrisana praksa upravljanja vodnim resursima ili recikliranje/ ponovna upotreba vode i efikasnost • Emisije gasova sa efektom staklene bašte • Ostale emisije i otpadne vode, uključujući supstance koje oštećuju ozonski omotač, azotne okside (NOKS), sumporne okside (SOKS) i hemikalije • Stvaranje otpada, uključujući opasan otpad • Smanjivanje otpada i prakse recikliranja • Korišćenje i/ ili proizvodnja opasnih hemikalija i supstanci	• Zdravlje i bezbednost na radu • Ukupan broj zaposlenih, prema vrsti ugovora i polu • Obuka zaposlenih • Nepoštena i nezakonita radna praksa i druga razmatranja ljudskih prava • Raznolikost, jednake mogućnosti i diskriminacija u organima upravljanja i među zaposlenima • Prava radnika i kolektivni ugovori

Različite metodologije za izveštavanje o održivosti

Za izveštavanje o održivosti kompanije koriste različite metodologije koje mogu biti:

- 1) Okviri i standardi²² - Okviri kroz opšte principe pružaju smernice za izveštavanje o održivosti, ali ne propisuju konkretnu metodologiju za prikupljanje podataka (na primer Okvir za integrisano izveštavanje, Smernice Globalnog dogovora Ujedinjenih nacija). Standardi se, s druge strane, zasnivaju na jasno definisanim indikatorima i utvrđenim procesima koji su podložni verifikaciji (na primer GRI, SASB).
- 2) Pored okvira i standarda koji su opšti, postoje i usko specijalizovane metodologije za određene oblasti (na primer za objavljivanje informacija o klimatskim promenama - TCFD, CDP).

Takođe, metodologije se mogu razlikovati i po tome kako pristupaju odabiru relevantnih (materijalnih) informacija za izveštavanje o održivosti. U osnovi tzv. jednostruke (finansijske) materijalnosti nalazi se identifikacija rizika koji mogu da umanje ili naruše vrednost kompanije na dug rok (ovaj pristup primenjuju na primer, SASB, TCFD); U osnovi nekih drugih metodologija je tzv. materijalnost zasnovana na uticaju, kao što je GRI (pre nego što je 2020 revidirana definicija materijalnosti), materijalnim su smatrane one teme koje imaju „direktan ili indirektan uticaj na sposobnost kompanije da stvori, sačuva ili naruši ekonomsku, ekološku i društvenu vrednost za sebe, svoje zainteresovane strane i društvo u celini”. Kako se u poslednje vreme sve veća pažnja poklanja određivanju materijalnih tema sa strateškog stanovišta, tako i ovaj koncept evoluira i pojavljuje se nova terminologija. Koncept dvostruke materijalnosti²³ prvi put je formalno pomenut 2019. godine u Smernicama za nefinansijsko izveštavanje Evropske komisije, dok se istovremeno nalazi u osnovi novih Evropskih standarda za izveštavanje o održivosti (ESRS). Dvostruka materijalnost, dakle, podrazumeva i finansijsku i impact materijalnost, koje su pojedinačno primenjivane u različitim metodologijama mnogo pre usvajanja novog termina.

Neke od najprisutnijih metodologija za izveštavanje o održivosti među kompanijama koje posluju u Srbiji kratko su opisane u nastavku²⁴.

22 [gri-perspective-esg-standards-frameworks.pdf \(globalreporting.org\)](#)

23 [griwhitepaper-publications.pdf \(globalreporting.org\)](#)

24 U ovom dokumentu je dat prikaz samo najučestalijih i najpoznatijih metodologija koje velika kompanije koriste za izveštavanje o održivosti. Međutim, to nije konačan spisak metodologija koje postoje i koje se koriste, posebno van evropskog i američkog tržišta. Pored toga, postoji i mnoštvo okvira i standarda koji su fokusirani na merenje neke određene komponente koja je deo održivog razvoja, kao što su, na primer, uticaj na klimatske promene, merenje ugljeničnog otiska itd.

GRI standardi – ovo je najpopularnija i najčešće korišćena metodologija i u Srbiji i u kompanijama koje posluju na evropskom kontinentu. Razvijana je godinama i u saradnji sa različitim sektorima (civilni, akademski, biznis). Ova metodologija je dosta precizna i omogućava jasne instrukcije kako kada je u pitanju opšti kontekst koji je relevantan za izveštavanje, tako i u pogledu upravljanja uticajima iz sve tri dimenzije održivog razvoja kao što su društveni, ekonomski i uticaji na zaštitu životne sredine, ali i merljivih pokazatelja učinka. Pored toga, GRI standardi upućuju i na načine prikupljanja i obrade podataka, kao i na potencijalne izvore podataka u okviru kompanije.

SASB Standardi – Ovi standardi nastali su u okviru Odbora za standarde održivosti u računovodstvu (Sustainability Accounting Standards Board – SASB). Oni se razlikuju od drugih metodologija, okvira i standarda po tome što se sastoje od 77 sektorskih standarda. Na taj način, kompanije različitih delatnosti mogu da dobiju listu tema, odnosno sektorskih standarda, koji su relevantne za određenu kompaniju i njenu delatnost. Ova metodologija, takođe, sadrži merljive indikatore za praćenje i izveštavanje. SASB standardi se najčešće primenjuju na američkom tržištu ili u kompanijama koje su u američkom vlasništvu²⁵.

Nefinansijsko izveštavanje, konsolidovano nefinansijsko izveštavanje i integrisano izveštavanje/godišnje izveštavanje o poslovanju u Srbiji

Nefinansijsko izveštavanje i konsolidovano nefinansijsko izveštavanje u Srbiji definiše Zakon o računovodstvu koji je usvojen u oktobru 2019. godine, a stupio na snagu 1. januara 2020. godine²⁶. Međutim, velike kompanije su ovim Zakonom postale obavezne da objavljuju nefinansijske izveštaje kao deo godišnjeg izveštaja o poslovanju počevši od izveštavanja za 2021. godinu. Međutim, navedeni Zakon ne propisuje precizno obavezu nefinansijskog izveštavanja i obiluje nejasnim formulacijama zbog čega se stiče utisak da nije do kraja jasno i precizno propisano kakav treba da bude sadržaj ovih izveštaja, kao i forma. Pretpostavka je da je zakonodavac formulisao nedovoljno jasne i precizne propise u pogledu sadržine i forme izveštaja, po ugledu na evropsku zakonodavnu praksu o nefinansijskom izveštavanju u tom trenutku.

²⁵ Korak po korak do nefinansijskog izveštaja – Priručnik za kompanije, Smart kolektiv, Beograd, 2021, str. 13-14

²⁶ Pored navedenih direktiva, u kontekstu nefinansijskog izveštavanja na nivou EU, značajne su i Uredba o izveštavanju o održivom finansiranju (Sustainable Finance Disclosure Regulation – SFDR), kao i Uredba o taksonomiji (EU Taxonomy) itd.

Zakon o računovodstvu se u velikoj meri oslanja na evropsko zakonodavstvo u ovoj oblasti koje obuhvata nekolicinu direktiva i uredbi. Prva direktiva koja je uvela obavezu u kontekstu održivog i odgovornog poslovanja na nivou EU bila je Direktiva Evropske unije o nefinansijskom izveštavanju (Direktiva o NFI), koja je usvojena 2013. i revidirana 2014. godine. Ova obaveza odnosila se na kompanije koje imaju bilans stanja veći od 20 miliona evra/ neto promet preko 40 miliona evra; imaju prosečno više od 500 zaposlenih u toku finansijske godine; smatraju se društvima od javnog interesa (osiguravajuća društva, kreditne institucije i dr). Neophodno je da nefinansijski izveštaj sadrži barem informacije koje se odnose na životnu sredinu, uticaj na društvo i zaposlene, sprečavanje korupcije i podmićivanja i poštovanje ljudskih prava. Direktiva navodi mogućnost različitih formata nefinansijskog izveštaja - kao sastavni deo godišnjeg izveštaja o poslovanju ili kao zasebna publikacija koja je deo izveštaja o poslovanju.

Pored toga, nije propisana neka konkretna metodologija po koju kompanije treba da koriste prilikom izveštavanja. Takođe, Direktiva podstiče kompanije da prilikom izveštavanja koriste princip „izvesti ili objasni“ (ukoliko kompanija ne izveštava o nekoj od obaveznih oblasti, potrebno je da objasni razloge za takvu praksu). Preporuka je i da kompanije angažuju nezavisne eksperte radi provere predmetnih izveštaja.

S obzirom da se radi o direktivi na nivou EU, neophodno je da ona bude prenetu u nacionalno zakonodavstvo država članica (rok za prenošenje direktive u nacionalna zakonodavstva država članica bila je 2018. godina), nakon čega bi postala obavezna za kompanije koje posluju u određenoj državi članici. Pretpostavka je da je to razlog zbog čega je direktiva neprecizna u određenim delovima, pre svega onim koji se tiču forme i sadržaja izveštaja kako bi države članice mogle prilagođavati zakonodavstvo u ovoj oblasti.

Zbog brojnih izazova oko sprovođenja ove direktive, nastala je potreba za revizijom iste, pa je tako nastala Direktiva o održivom korporativnom upravljanju (Corporate Sustainability Reporting Directive - CSRD)²⁷.

Nefinansijsko izveštavanje

Za nefinansijsko izveštavanje neretko se koriste i sinonimi kao što je „izveštavanje o društveno odgovornom poslovanju“ ili „izveštavanje o održivosti“. Ovaj termin označava sistematičan proces prikupljanja i objavljivanja nefinansijskih podataka na osnovu unapred određenih i merljivih indikatora. Nefinansijski izveštaj može biti u formi posebne publikacije i tada

²⁷ Korak po korak do nefinansijskog izveštaja – Priručnik za kompanije, Smart kolektiv, Beograd, 2021, str. 23-25

kompanije najčešće koriste neku od postojećih metodologija za izveštavanje (najučestaliji su tzv. GRI standardi). Takođe, nefinansijske informacije o poslovanju mogu biti objavljene i u formi integrisanog izveštaja o poslovanju²⁸.

Prema Zakonu o računovodstvu (Član 37 – *Nefinansijsko izveštavanje*), *nefinansijski izveštaj sadrži informacije neophodne za razumevanje razvoja, poslovnih rezultata i položaja pravnog lica, kao i rezultata njegovih aktivnosti koje se odnose minimum na zaštitu životne sredine, socijalna i kadrovska pitanja, poštovanje ljudskih prava, borbu protiv korupcije i pitanja u vezi sa podmićivanjem*.

Isti član definiše obavezu nefinansijskog izveštavanja za velika pravna lica koja su društva od javnog interesa i koja na datum bilansa prelaze kriterijum prosečnog broja od 500 zaposlenih tokom poslovne godine. Međutim, ukoliko se radi o zavisnom pravnom licu, ono nije obveznik nefinansijskog izveštavanja, ukoliko su dato pravno lice i sva njegova zavisna pravna lica, uključeni u konsolidovani godišnji izveštaj o poslovanju (koji je propisan Članom 36 istog Zakona – *Konsolidovani godišnji izveštaj o poslovanju*). Član 37 Zakona o računovodstvu, takođe, propisuje da, ukoliko određeno pravno lice ne sprovodi mere povezane sa nefinansijskim izveštavanjem, obavezno je da u nefinansijskom izveštaju navede razloge zbog kojih su navedene mere izostale. Ovakva mogućnost za obveznike nefinansijskog izveštavanja u velikoj meri podseća na princip „izvesti ili objasniti“ koji je propisan i u okviru meta podataka Ujedinjenih nacija za indikator 12.6.1 – *Broj kompanija koje objavljuju izveštaje o održivosti ciljeva održivog razvoja*.

Nefinansijski izveštaj treba da sadrži 1) kratak opis poslovnog modela pravnog lica; 2) opis politika pravnog lica u vezi sa tim pitanjima, uključujući postupke osnovne analize koja se sprovodi; 3) rezultate tih mera; 4) osnovne rizike povezane sa tim pitanjima koji se odnose na poslovanje pravnog lica, uključujući, kad je to relevantno i nužno, njegove poslovne odnose, proizvode ili usluge koji mogu prouzrokovati negativne rezultate na tim područjima, kao i način na koji pravno lice upravlja tim rizicima; 5) nefinansijske ključne pokazatelje uspešnosti važne za određeno poslovanje²⁹.

Zakon ne propisuje obavezu da revizorsko društvo izvrši uslugu nezavisnog uveravanja za podatke navedene u nefinansijskom izveštaju. Međutim, Zakon od 2021. godine propisuje obavezu da svako pravno lice koje je u obavezi

28 Korak po korak do nefinansijskog izveštaja – Priručnik za kompanije, Smart kolektiv, Beograd, 2021. str. 7

29 Kao što će biti objašnjeno u nastavku dokumenta, kompanije su obavezne da primenjuju ovaj propis za izveštaje od 2021. godine. Dakle, kompanije nisu bile u obavezi da primene kriterijume propisane ovim Zakonom na izveštaje koji su obuhvaćeni ovim istraživanjem (za 2020. godinu).

da sastavi nefinansijski izveštaj dobije i potvrdu od društva za reviziju da je nefinansijski izveštaj sastavilo u skladu sa Zakonom o računovodstvu³⁰.

Konsolidovano nefinansijsko izveštavanje

Sadržaj konsolidovanog nefinansijskog izveštaja se ne razlikuje od gore opisanog sadržaja nefinansijskog izveštaja. Takođe, većina stavova iz Člana 37 – *Nefinansijsko izveštavanje* koji propisuje nefinansijsko izveštavanje poklapa se sa stavovima iz Člana 38 – *Konsolidovano nefinansijsko izveštavanje* koji propisuje konsolidovano nefinansijsko izveštavanje. Ključna razlika se odnosi na obveznike nefinansijskog i konsolidovanog nefinansijskog izveštavanja. Za razliku od nefinansijskog izveštavanja, obveznik konsolidovanog nefinansijskog izveštavanja je pravno lice u grupi koja je klasifikovana kao velika i koja na datum bilansa na konsolidovanoj osnovi prelazi kriterijum prosečnog broja od 500 zaposlenih tokom poslovne godine. Međutim, matično pravno lice koje je ujedno i zavisno pravno lice nije obveznik konsolidovanog nefinansijskog izveštavanja ukoliko su dato matično pravno lice i njegova zavisna pravna lica deo konsolidovanog godišnjeg izveštaja o poslovanju. Takođe, konsolidovani nefinansijski izveštaj deo je konsolidovanog godišnjeg izveštaja o poslovanju³¹.

Integrisano izveštavanje

Integrisano izveštavanje je termin koji podrazumeva i finansijsko i nefinansijsko izveštavanje koji su objedinjeni u okviru jednog dokumenta. Ovakva vrsta izveštaja pruža uvid u način na koji kompanija proizvodi i dugoročno održava vrednost za društvo. Na međunarodnom nivou, principi integrisanog izveštavanja formulisani su Međunarodnim okvirom za integrisano izveštavanje (IIRC)³². Pandan integrisanog izveštavanja u srpskom zakonodavstvu mogao bi biti godišnji izveštaj o poslovanju koji sadrži objektivan pregled razvoja i rezultata poslovanja i položaja uz opis osnovnih rizika i neizvesnosti kojima je pravno lice izloženo. Analiza razvoja i rezultata poslovanja pravnog lica i njegovog položaja sadrži finansijske i, prema potrebi, ključne nefinansijske pokazatelje relevantne za određenu delatnost (uključujući i informacije koje se odnose na pitanja životne sredine i kadrovska pitanja). Ova vrsta izveštaja takođe je propisana Zakonom o računovodstvu³³.

30 Zakon o računovodstvu Republike Srbije, Službeni glasnik, br. 44, 2021, Član 37 – *Nefinansijsko izveštavanje*.

31 Zakon o računovodstvu Republike Srbije, Službeni glasnik, br. 44, 2021, Član 38 – *Konsolidovano nefinansijsko izveštavanje*

32 Korak po korak do nefinansijskog izveštaja – Priručnik za kompanije, Smart kolektiv, Beograd, 2021, str. 8,

33 Zakon o računovodstvu Republike Srbije, Službeni glasnik, br. 44, 2021, Član 34 – *Godišnji izveštaj o poslovanju*

Kompanije

UN meta podaci za indikator 12.6.1 - *Broj kompanija koje objavljuju izveštaje o održivosti* propisuju da se u kontekstu izveštavanja o održivosti kompanijom može smatrati:

1. Ekonomska celina (grupa), koju čini matično i sva zavisna pravna lica³⁴;
2. Zavisno pravno lice.

Da li će izveštaji biti sastavljeni i objavljeni na nivou grupe ili zavisnog pravnog lica zavisi od prakse izveštavanja kompanije. Međutim, procena istraživačkog tima i preporuka jeste da kompanije izveštavaju i lokalno, odnosno na nivou zavisnog pravnog lica i na nivou grupe. Ova preporuka odnosi se na kompanije čije matično pravno lice nije registrovano u Srbiji, ali postoji zavisno pravno lice koje je registrovano i posluje u Srbiji. Ukoliko ne postoji zaseban izveštaj koji se odnosi samo na poslovanje zavisnog pravnog lica, u tom slučaju je preporuka da izveštaj na nivou čitave grupe barem obuhvata podatke za zemlju u kojoj je registrovano i posluje zavisno pravno lice. Pored toga, preporuka je da takav izveštaj bude preveden na jezik države u kojoj je registrovano i posluje zavisno pravno lice. Na primer, Hemofarm je zavisno pravno lice u okviru STADA grupe. U ovom slučaju, postoji izveštavanje i na nivou čitave grupe, ali i na nivou zavisnog pravnog lica koje posluje u Srbiji. Mana izveštavanja na nivou grupe jeste to što često nedostaju precizne informacije o lokalnom nivou, odnosno o zavisnim pravnim licima koje su važne lokalnim zainteresovanim stranama. Zbog toga je značajno da izveštaji budu sačinjeni na jeziku koji se koristi u sredini u kojoj zavisno pravno lice posluje kako bi se obraćao lokalnoj javnosti i lokalnim zainteresovanim stranama.

³⁴ **Grupa** predstavlja matično pravno lice i sva njegova zavisna pravna lica koja sa matičnim pravnim licem čine jednu ekonomsku celinu, **matično pravno lice** je pravno lice koje kontroliše jedno ili više zavisnih pravnih lica, dok je **zavisno pravno lice** pravno lice koje je pod kontrolom matičnog pravnog lica, uključujući sva zavisna pravna lica krajnjeg matičnog pravnog lica, iz Zakona o računovodstvu Republike Srbije, Službeni glasnik, br. 44, 2021, Član 2 – Definicije

1. ANALIZA – PREDSTAVLJANJE REZULTATA DESK ISTRAŽIVANJA

Analiza izveštaja o održivosti kao posebnim dokumentima/publikacijama ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe³⁵

Od 50 najvećih kompanija u Srbiji po broju zaposlenih (uzorak koji je ispitivan u okviru istraživanja), izveštaji o održivosti objavljuju se samo na nivou grupe kojoj kompanija pripada. Većina izveštaja pominje Srbiju, ali u malom broju izveštaja postoje jasno izlistani podaci po državama u kojima kompanije u okviru grupe posluju. Izazov je i taj što je većina izveštaja na engleskom jeziku i nalaze se na internet sajtovima grupa, bez jasnih prečica sa internet sajtova domaćih kompanija na koje se izveštaj odnosi i zbog toga nisu lako dostupni zainteresovanim stranama u Srbiji. Dakle, pomenute kompanije izveštavaju grupu i njene zainteresovane strane, ali ne i zainteresovanu javnost u Srbiji. Iako bi kompanije trebalo da izveštavaju i lokalno (s obzirom na to da Srbija još uvek nije deo jedinstvenog ekonomskog prostora EU, a i Zakon o računovodstvu isto propisuje), manji broj izveštaja o održivosti je dostupan na srpskom jeziku i to samo u slučajevima kada su u pitanju grupe čije je matično pravno lice registrovano i posluje u Srbiji³⁶.

Generalna ocena - izveštaji o održivosti kao posebna dokumentima/publikacije ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe

Od 50 najvećih kompanija koje posluju u Srbiji, većina ne objavljuje izveštaje o održivosti kao posebna dokumenta/publikacije. Samo 21 od 50 najvećih kompanija (ili grupa kojima kompanije pripadaju) u Srbiji³⁷, (odnosno 42% od

³⁵ Pod izveštajima o održivosti u kontekstu ovog istraživanja podrazumevaju se oni izveštaji koji pretežno sadrže sve ESG informacije i uglavnom su izrađeni prema nekoj od međunarodno priznatih metodologija. Kada je u pitanju forma ovakvih izveštaja, oni mogu biti objavljeni od strane kompanije kao posebne publikacije ili mogu biti deo izveštaja o poslovanju međunarodne grupe kojoj određena kompanija pripada.

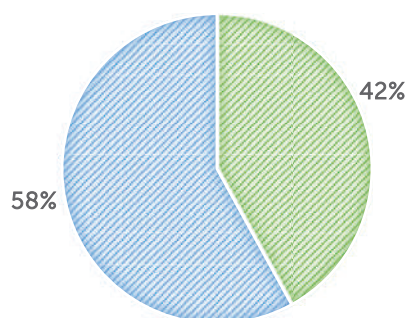
³⁶ Što ne isključuje mogućnost da grupa čije je matično pravno lice registrovano i posluje u Srbiji bude deo šire međunarodne grupe. Na primer, to je slučaj sa kompanijama NIS Grupa i Hemofarm ad Vršac.

³⁷ Po kriterijumu prosečnog broja zaposlenih tokom poslovne 2020. godine.

uzorka koji je ispitivan) objavljuje izveštaje o održivosti, dok 29 kompanija (odnosno 58% od uzorka koji je ispitivan) koje se nalaze među 50 najvećih u Srbiji ne objavljuje izveštaje o održivosti kao posebna dokumenta/publikacije.

OBJAVLJIVANJE IZVEŠTAJA O ODRŽIVOSTI MEĐU 50 NAJVEĆIH KOMPANIJA U SRBIJI

■ Kompanije koje objavljuju izveštaje o održivosti ■ Kompanije koje ne objavljuju izveštaje o održivosti

Detaljniji opis rezultata istraživanja - izveštaji o održivosti kao posebna dokumentima/publikacije ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe

U nastavku se nalazi tabela/pregled kompanija (ili grupa kojima kompanije pripadaju) koje objavljuju izveštaje o održivosti kao posebna dokumenta/publikacije.

	Naziv kompanije ³⁸	Naziv grupe kojoj kompanija pripada
1	DELHAIZE SERBIA DOO BEOGRAD	DELHAIZE GROUP SA
2	LEONI WIRING SYSTEMS SOUTHEAST DOO PROKUPLJE	LEONI GROUP
3	SERBIA ZIJIN COPPER DOO	ZIJIN MINING GROUP
4	NIS A.D. NOVI SAD	NIS GRUPA
5	NIS PETROL A.D. BEOGRAD	
6	DAD DRAXLMAIER AUTOMOTIVE DOO ZRENJANIN	DRAXLMAIER GROUP
7	APTIV MOBILITY SERVICES DOO	APTIV
8	APTIV CONTRACT SERVICES DOO	
9	NCR DOO BEOGRAD	NCR CORPORATION
10	PKC WIRING SYSTEMS DOO	MOTHERSON GROUP

³⁸ U nastavku teksta se neće koristiti zvanični, već skraćeni nazivi kompanija.

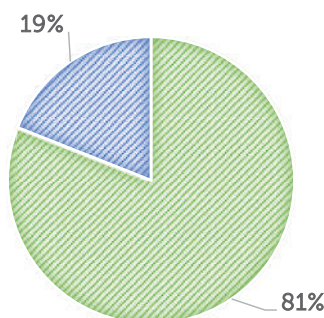
	Naziv kompanije	Naziv grupe kojoj kompanija pripada
11	G4S SECURE SOLUTIONS DOO BEOGRAD	G4S
12	YAZAKI SRBIJA DOO	YAZAKI GROUP
13	HEMOFARM AD VRŠAC	STADAGROUP
14	LIDL SRBIJA KD	SCHWARZ GROUP
15	LEAR CORPORATION DOO	LEAR
16	FCA SRBIJA DOO KRAGUJEVAC	STELLANTIS
17	NELT CO DOO BEOGRAD	NELT GRUPA

U nastavku se nalazi tabela/pregled kompanija (ili grupa kojima kompanije pripadaju) koje objavljuju izveštaje o održivosti u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe.

	Naziv kompanije	Naziv grupe kojoj kompanija pripada
1	TIGAR TYRES DOO	MICHELIN
2	SECURITAS SE DOO BEOGRAD	SECURITAS AB
3	TELEKOM SRBIJA AD BEOGRAD	TELEKOM SRBIJA GRUPA
4	MERKATOR-S DOO	MERCATOR GROUP

FORMA IZVEŠTAJA O ODRŽIVOSTI - OBJAVLJENI KAO POSEBNA DOKUMENTA/PUBLIKACIJE ILI U OKVIRU GODIŠNJEG IZVEŠTAJA O POSLOVANJU GRUPE

- Kompanije koje objavljuju izveštaje o održivosti kao posebna dokumenta/publikacije
- Kompanije koje objavljuju izveštaje o održivosti u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju grupe

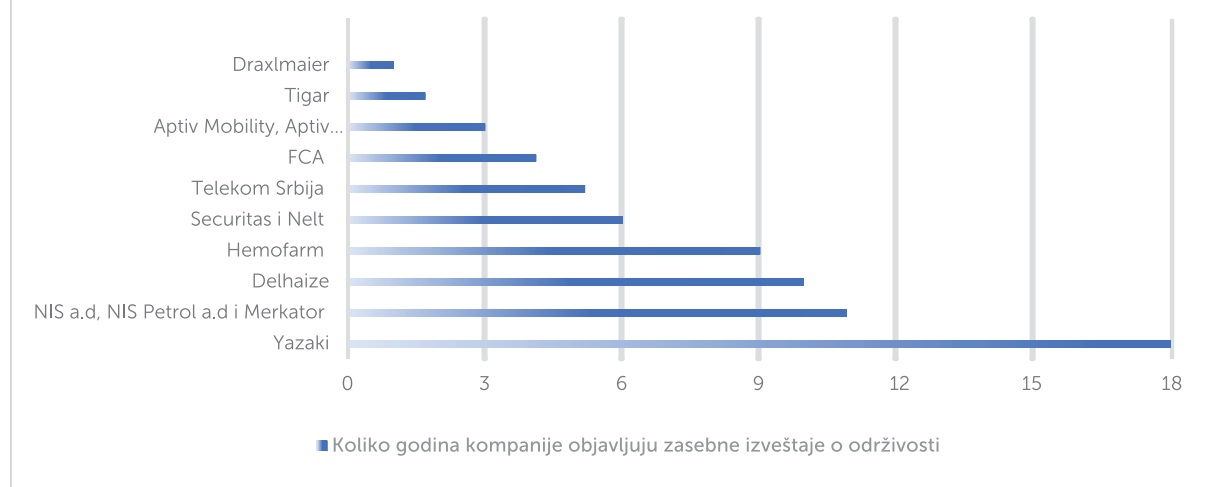
Od 21 kompanije (ili grupe kojima kompanije pripadaju) koje objavljuju izveštaje o održivosti kao posebna dokumenta/publikacije ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe, samo pet kompanija (ili grupa kojima kompanije pripadaju) objavljuju lokalne izveštaje o održivosti, odnosno izveštaje o održivosti na srpskom jeziku u kojima su prikazani podaci koji se odnose na poslovanje u Srbiji (što je 19% od ukupnog broja – 21 kompanija/grupa). U pitanju su: Nis a.d, Nis Petrol a.d, Nelt, Hemofarm i Telekom Srbija. Izveštaji ostalih 17 kompanija/grupa (što je 81% od ukupnog broja – 21 kompanija/grupa) dostupni su samo na engleskom jeziku.

Od 21 kompanija/grupa koje objavljuju izveštaje o održivosti kao posebna dokumenta/publikacije ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe, samo tri Kompanije/njihove grupe poseduju izveštaje o održivosti u kojima se Srbija ne spominje ni jednom, što ne mora nužno da ukazuje na lošu poslovnu praksu, već možda samo drugačiji pristup prilikom sastavljanja izveštaja o održivosti koji ne navodi podatke za zavisna pravna lica u različitim državama, već samo za nivo međunarodne grupe. Međutim, stav istraživačkog tima i preporuka jeste da izveštaji o održivosti svakako treba da budu objavljivani lokalno, odnosno da sadrže podatke u kojima se jasno oslikava poslovanje zavisnih pravnih lica. Na taj način bi se pružio uvid u nefinansijske informacije o poslovanju kompanija lokalnim zainteresovanim stranama. Kompanije/njihove grupe koje ne navode podatke za Srbiju u izveštajima o održivosti su NCR, G4S i Yazaki.

Od navedene 21 Kompanije/njihove grupe koje objavljuju izveštaje o održivosti kao posebna dokumenta/publikacije ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe, Yazaki ima najdužu tradiciju objavljivanja izveštaja - 18 godina. Zatim slede Nis a.d, Nis Petrol a.d. i Mercator - 11 godina. Potom Delhaize koji objavljuje izveštaje o održivosti unazad 10 godina. Sledi Hemofarm koji objavljuje izveštaje o održivosti već 9 godina zaredom. Securitas i Nelt izveštaje o održivosti objavljuju 6 godina, Telekom Srbija 5 godina, FCA 4 godine, Aptiv Mobility, Aptiv Contract i Zijin 3 godine, Tigar 2 godine i Draxlmaier 1 godinu³⁹. Pored toga, za Leoni, NCR, G4S, Lidl i Lear istraživački tim nije pronašao informacije koliko godina postoji tradicija objavljivanja izveštaja o održivosti. Naravno, nisu svi od ovih izveštaja koji su objavljivani prethodnih godina izveštaji o održivosti u današnjem smislu reči koji sadrže sve ESG informacije pošto je, u međuvremenu, došlo do značajnog razvoja praksi izveštavanja kompanija, različitih metodologija itd.

³⁹ Zaključak je donesen na osnovu javno dostupnih podataka na internetu i zaključno sa 2020. godinom.

KOLIKO GODINA KOMPANIJE OBJAVLJUJU ZASEBNE IZVEŠTAJE O ODRŽIVOSTI

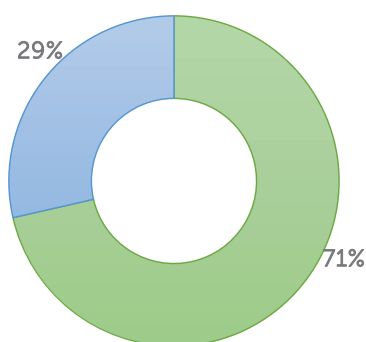
Od 21 Kompanije/njihove grupe koje objavljuju izveštaje o održivosti kao posebna dokumenta/publikacije ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe, prema proceni istraživačkog tima, svi izveštaji obuhvataju sve tri dimenzije ESG-a (dimenziju zaštite životne sredine, socijalnu dimenziju i dobro upravljanje). Međutim, postoje brojne razlike među ovim izveštajima o održivosti. Na primer, neki obuhvataju sve dimenzije ESG-a, ali ne sadrže i sve vrste informacija propisane minimalnim zahtevom UN meta podataka za indikator 12.6.1. Recimo, u slučaju kada izveštaj obuhvata informacije koje se odnose na klimatske promene, ali ne obuhvata ostale informacije iz oblasti zaštite životne sredine, tada možemo reći da obuhvata dimenziju zaštite životne sredine, ali da ne ispunjava sve kriterijume iz minimalnog zahteva koje su propisale UN.

Pored toga, 15 od 21 kompanije/njihove grupe (odnosno 71% u odnosu na ukupan broj – 21 kompanija/grupa) u svojim posebnim izveštajima o održivosti navode na koji način kompanija doprinosi ostvarivanju ciljeva održivog razvoja Agende 2030 Ujedinjenih nacija. Pored toga, G4S u svom izveštaju samo navodi da je isti utemeljen na ciljevima održivog razvoja, ali ne i na koji način grupa doprinosi ostvarivanju ovih ciljeva. Takođe, pojedine kompanije/njihove grupe, kao što su, na primer, G4S i PKC navode da su deo UN Global Compact. Izveštaj o održivosti Draxlmaier ne navodi doprinos grupe u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja, ali pominje ciljeve Pariskog sporazuma. Kada je u pitanju doprinos kompanije ostvarivanju ciljeva održivog razvoja Agende 2030 Ujedinjenih nacija, od navedenih kompanija, najviše se ističe Tigar, koja čak objavljuje i poseban izveštaj koji je posvećen samo doprinosu grupe ostvarivanju ciljeva održivog razvoja Agende 2030. Sve u svemu, 29 % kompanija/njihovih grupa od ispitivanog uzorka – 50 najvećih

kompanija u Srbiji po broju zaposlenih u svojim izveštajima o održivosti navodi način na koji kompanija doprinosi ostvarivanju ciljeva održivog razvoja Agende 2030 Ujedinjenih nacija.

Izveštaji o održivosti i doprinos ciljevima održivog razvoja

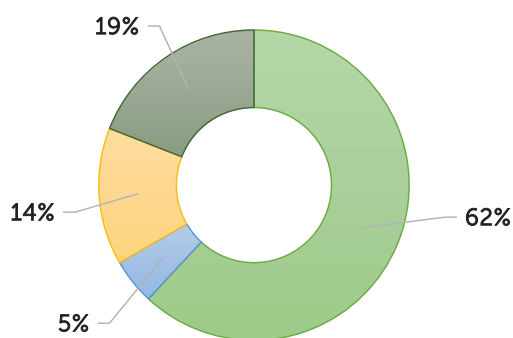
- Izveštaji o održivosti koji navode doprinos kompanije ostvarivanju COR
- Izveštaji o održivosti koji ne navode doprinos kompanije ostvarivanju COR

Od 21 kompanije/njihove grupe koje izveštaje o održivosti objavljuju kao posebna dokumenta/publikacije ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe, 13 kompanija (odnosno 62% od ukupnog broja – 21 kompanije/njihove grupe) koristi GRI metodologiju.

Metodologija koju koriste kompanije za izveštavanje o održivosti

- GRI
- SASB
- Nekoliko različitih metodologija
- Nije dostupna informacija

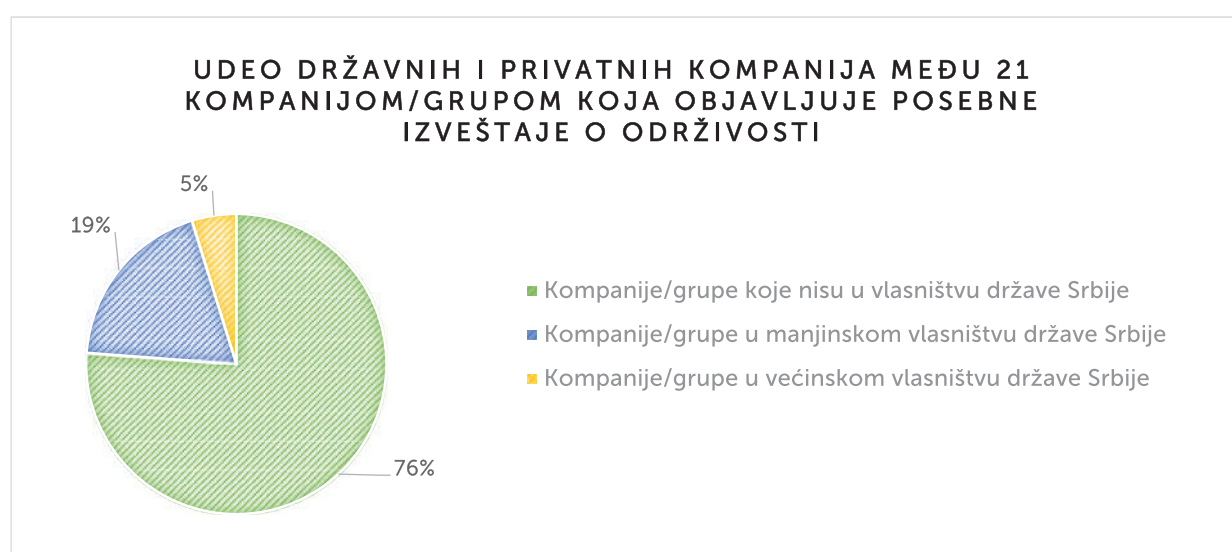
NCR koristi SASB metodologiju, dok Zijin, Aptiv Mobility i Aptiv Contract koriste nekoliko različitih metodologija⁴⁰. G4S, Telekom Srbija, PKC i Mercator ne navode vrstu metodologije koja je korišćena za izveštavanje o održivosti.

⁴⁰ Serbia Zijin Coper doo: SSE, GRI, SASB, TCFD, CASS-CSR40 i dr, dok Aptiv mobility services doo i Aptiv contract services doo koriste GRI + SASB + TCFD.

U nastavku se nalazi tabela u kojoj su predstavljene kompanije koje za izveštavanje o održivosti koriste GRI metodologiju.

NAZIV KOMPANIJE	
1	DELHAIZE
2	LEONI
3	NIS A.D.
4	NIS PETROL A.D.
5	DRAXLMAIER
6	SECURITAS
7	TIGAR ⁴¹
8	YAZAKI
9	HEMOFARM
10	LIDL
11	LEAR
12	FCA
13	NELT

Od 21 kompanije/njihove grupe koje objavljuju izveštaje o održivosti kao posebna dokumenta/publikacije ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe, jedna je u većinskom vlasništvu države Srbije – Telekom Srbija, dok su četiri u manjinskom vlasništvu države Srbije - Zijin, Nis a.d, Nis Petrol i FCA, dok su ostalih 16 u privatnom vlasništvu. Od kompanija/ njihovih grupa koje su u većinskom vlasništvu države Srbije, samo Telekom Srbija u svom konsolidovanom godišnjem izveštaju o poslovanju objavljuje informacije o doprinosu ostvarivanju ciljeva održivog razvoja Agende 2030 Ujedinjenih nacija.

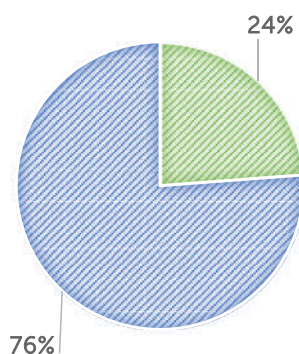

⁴¹ Kompanije Securitas SE doo beograd i Tigar tyres doo objavljuju objedinjene godišnje izveštaje i izveštaje o održivosti. Međutim, istraživački tim je procenio da ovi izveštaji poseduju potrebne elemente da bi se smatrali izveštajima o održivosti.

Od 21 kompanije/njihove grupe koje objavljuju izveštaje o održivosti kao posebna dokumenta/publikacije ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe, pet su domaće kompanije, dok su ostalih 16 kompanija/njihovih grupa multinacionalne. Dakle, od 50 najvećih kompanija u Srbiji, samo dve domaće kompanije/njihove grupe u privatnom vlasništvu objavljuju izveštaje o održivosti kao posebna dokumenta/publikacije ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe - Nelt i Hemofarm, jedna domaća kompanija/grupa koja je u većinskom vlasništvu države – Telekom Srbija i dve domaće kompanije/njihove grupe koje su u manjinskom vlasništvu države NIS a.d. i Nis Petrol a.d.

**UDEO DOMAĆIH I MULTINACIONALNIH KOMPANIJA
MEĐU 21 KOMPANIJOM/GRUPOM KOJA OBJAVLJUJE
IZVEŠTAJE O ODRŽIVOSTI**

■ Domaće kompanije ■ Multinacionalne kompanije

Ključni nalazi - izveštaji o održivosti kao posebna dokumentima/publikacije ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe

Od ukupnog istraživačkog uzorka koji je korišćen – 50 kompanija/ grupa, 21 objavljuje izveštaje o održivosti kao posebna dokumenta/publikacije ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe. U manjem broju slučajeva se radi o grupama čije je matično pravno lice registrovano i posluje u Srbiji, a većinom su u pitanju izveštaji kompanija koje su multinacionalne grupe u kojima su predstavljeni podaci za Srbiju ili se barem pominje zavisno pravno lice koje je registrovano i posluje u Srbiji. Zbog toga su ovi izveštaji mahom na engleskom jeziku. U proseku, grupe/kompanije koje objavljuju izveštaje o održivosti kao posebna dokumenta/publikacije ili u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju grupe ovakvu praksu neguju 6,5 godina (najduže 18 godina, a najkraće 1 godinu). Većina ovih kompanija/ grupa je u privatnom vlasništvu i većina su multinacionalne kompanije/ grupe koje posluju u Srbiji, odnosno imaju zavisna pravna lica u Srbiji. Samo jedna kompanija/grupa iz istraživačkog

uzorka koja je u većinskom vlasništvu države objavljuje izveštaj o održivosti (u okviru konsolidovanog godišnjeg izveštaja o poslovanju) – Telekom Srbija.

Čest je slučaj da je kompanija/grupa označena kao da objavljuje izveštaje o održivosti, ali da, zapravo, nisu u pitanju izveštaji o održivosti u pravom smislu te reči koji prate neku od postojećih i međunarodno priznatih metodologija ili prate ciljeve održivog razvoja ili dimenzije održivog razvoja (ekonomsku, socijalnu i dimenziju zaštite životne sredine), već su u pitanju izveštaji o angažovanju kompanije u lokalnoj zajednici. Ove dve vrste izveštaja imaju sličnosti i mogu se dovesti u vezu, ali je bitno naglasiti da se radi o različitim izveštajima. U nekim slučajevima se izveštaji zovu izveštaji o održivosti, a onda se u tekstu takvih izveštaja, umesto ESG-a, spominje termin CSR, što nisu identični pojmovi (neke od njih u izveštajima daju GRI Index, koji upućuje na stranice koje sadrže informacije vezane za ESG). Na osnovu ovakvih primera, istraživački tim je izveo zaključak da i među kompanijama postoji problem razumevanja sličnosti i razlike ovih pojmova koji nastaje zbog terminološke zbrke koja postoji u javnom diskursu. Pored toga, kod nekolicine kompanija/grupa postoji i trend objedinjavanja konsolidovanog godišnjeg izveštaja o poslovanju i izveštaja o održivosti. Takođe, u jednom slučaju, istraživački tim se susretao sa situacijama u kojima kompanija/grupa ne objavljuje izveštaj o održivosti kao poseban dokument/publikaciju, ali se sve informacije koje se tiču održivosti mogu pronaći integrisano na internet stranici kompanije.

Većina kompanija/grupa za izveštavanje o održivosti koristi GRI metodologiju što nije neobično obzirom na to da je ta vrsta metodologije najrasprostranjenija među evropskim kompanijama, dok SASB metodologiju više koriste američke kompanije (u Srbiji samo jedna od ispitivanog uzorka – NCR). Postoji i mali broj kompanija/grupa koje u svojim izveštajima o održivosti kombinuju nekoliko različitih metodoloških pristupa.

Izveštaji o održivosti uglavnom ispunjavaju minimalni zahtev meta podataka za indikator 12.6.1 ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih nacija, odnosno većinski sadrže sve komponente ESG-a (zaštitu životne sredine, socijalnu komponentu i dobro upravljanje). Takođe, u većini izveštaja o održivosti se može pronaći podatak na koji način kompanije kroz održivo poslovanje doprinose ostvarivanju ciljeva održivog razvoja Agende 2030 Ujedinjenih nacija.

Generalni zaključak istraživačkog tima jeste da postoje velike razlike među kompanijama/grupama kada je u pitanju izveštavanje o održivosti usled nepostojanja jasnih propisa i standarda oko metodologije, sadržine i forme izveštaja. Kompanije/grupe većinom objavljuju izveštaje o održivosti na godišnjem nivou, ali nekolicina njih to čini za period od dve godine. Neke

kompanije koriste jednu vrstu metodologije, dok druge koriste istovremeno nekoliko različitih metodoloških pristupa. Pojedine kompanije se referišu na ciljeve održivog razvoja, dok druge kompanije to ne praktikuju u okviru svojih izveštaja o održivosti. Određene kompanije/grupe objavljuju izveštaje o održivosti kao deo godišnjih izveštaja o poslovanju na nivou grupe, dok se u slučaju nekih drugih kompanija/grupa, izveštaji o održivosti objavljuju kao posebni dokumenti/publikacije.

Analiza nefinansijskih informacija u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u⁴²

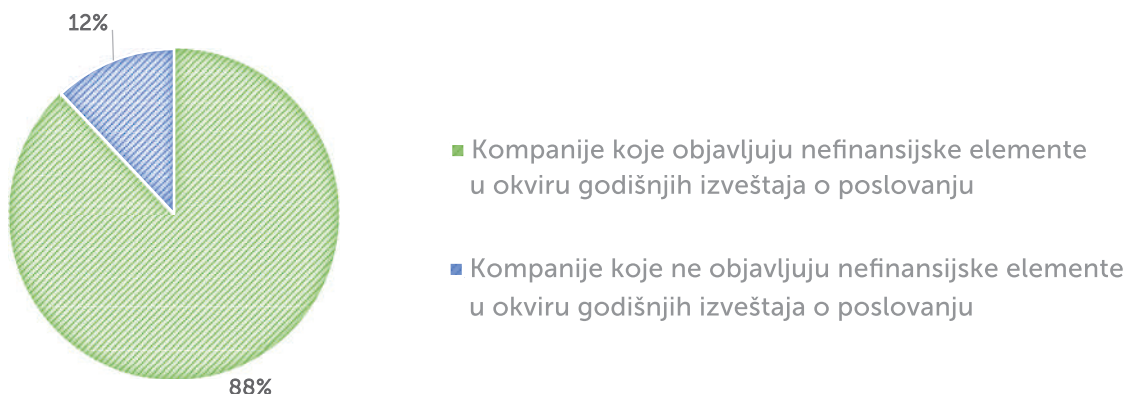
Generalna ocena - nefinansijske informacije o poslovanju u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u

Većina od 50 najvećih kompanija u Srbiji po kriterijumu broja zaposlenih - 44 kompanije objavljuju nefinansijske informacije o poslovanju u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u. Od 50 najvećih kompanija u Srbiji, samo šest kompanija (odnosno 12% od uzorka koji je ispitivan) ne objavljuje nefinansijske informacije u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u, dok 44 kompanije (odnosno 88% od uzorka koji je ispitivan) koje se nalaze među 50 najvećih kompanija u Srbiji objavljuje nefinansijske izveštaje u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u.

Važna je napomena da velike kompanije za 2020. godinu nisu bile u zakonskoj obavezi da njihovi godišnji izveštaji o poslovanju koje podnose APR-u sadrže i nefinansijske informacije. Ovakva obaveza stupila je na snagu za velike kompanije (prosečan broj zaposlenih preko 500) tek u odnosu na izveštavanje za 2021. godinu. Istraživački tim je obrađivao izveštaje za 2020. godinu.

42 Pod godišnjim izveštajima o poslovanju u kontekstu ovog istraživanja podrazumevaju se oni izveštaji koje kompanije podnose APR-u. Kada je u pitanju forma, oni mogu biti podneti kao godišnji izveštaji o poslovanju određene kompanije ili kao konsolidovani godišnji izveštaj o poslovanju grupe kojoj određena kompanija pripada.

**OBJAVLJIVANJE NEFINANSIJSKIH INFORMACIJA U
OKVIRU GODIŠNJIH IZVEŠTAJA O POSLOVANJU KOJI
SE PODNOSE APR-U MEĐU 50 NAJVEĆIH KOMPANIJA
U SRBIJI**

Detaljniji opis rezultata istraživanja - nefinansijske informacije o poslovanju u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u

Za šest (12% od ispitivanog uzorka) od 50 najvećih kompanija u Srbiji po broju zaposlenih ili nisu dostupni godišnji izveštaji o poslovanju na sajtu APR-a ili su dostupni, ali ne sadrže nikakve nefinansijske informacije o poslovanju, već samo finansijske. U nastavku se nalazi spisak kompanija za koje nisu dostupni godišnji izveštaji o poslovanju na sajtu APR-a ili su dostupni, ali ne sadrže nikakve nefinansijske informacije o poslovanju.

NAZIV KOMPANIJE	
1	Securitas
2	G4S
3	EPS distribucija (Elektrodistribucija Srbije)
4	Yazaki
5	EPS – JPPK Kosovo SA PO Obilić u Dobrom selu
6	Tisza Automotive doo Senta

U trenutku sprovođenja istraživanja, na sajtu APR-a nisu bili dostupni godišnji izveštaji o poslovanju za 2020.godinu za sledeće kompanije: G4S, EPS – JPPK Kosovo SA PO Obilić u Dobrom selu i Tisza Automotive doo Senta. Za tri kompanije su (konsolidovani) godišnji izveštaji o poslovanju dostupni, ali ne sadrže nikakve nefinansijske informacije o poslovanju, već samo finansijske. U pitanju su sledeće kompanije: Securitas, EPS distribucija (Elektrodistribucija Srbije) i Yazaki.

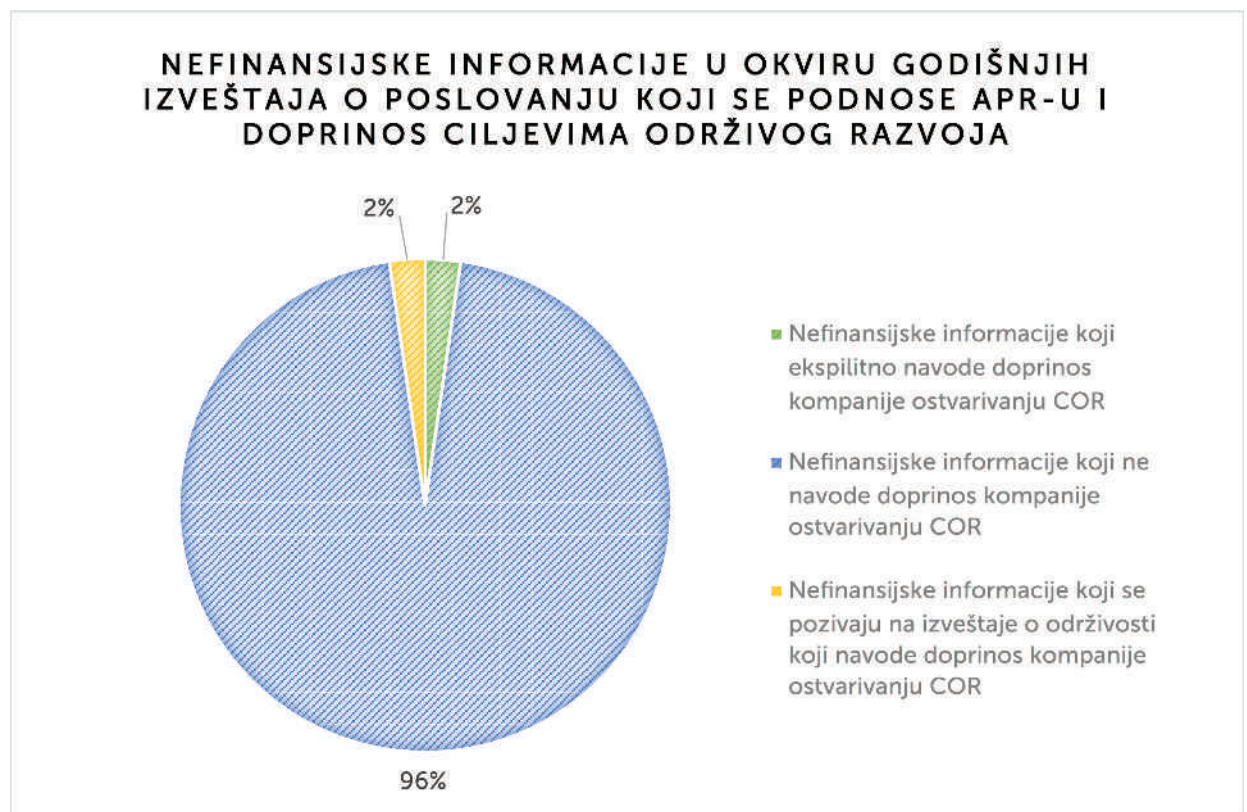
Od šest kompanija za koje nisu dostupni godišnji izveštaji o poslovanju koje kompanije podnose APR-u ili su dostupni, ali ne sadrže nefinansijske informacije o poslovanju, četiri kompanije su multinacionalne (G4S, Securitas, Yazaki i Tisza), dok su dve domaće kompanije domaće: EPS distribucija (Elektrodistribucija Srbije) i EPS – JPPK Kosovo SA PO Obilić u Dobrom selu. Navedene kompanije ne objavljuju nikakve nefinansijske informacije u okviru svojih godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u – o strukturi zaposlenih, životnoj sredini, praksama upravljanja itd.

Od 50 najvećih kompanija u Srbiji, samo nefinansijske informacije o poslovanju u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju kompanija NIS a.d. i NIS Petrol a.d. odgovaraju na minimalan zahtev UN meta podataka za indikator 12.6.1 *Broj kompanija koje objavljuju izveštaje o održivosti*. Nefinansijske informacije o poslovanju u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju svih ostalih kompanija ne odgovaraju na ovaj zahtev. Od 44 kompanije, za 11 kompanija (25% od ukupnog broja - 44) koje objavljuju nefinansijske informacije u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u, ovi izveštaji su dostupni na njihovim internet stranicama. U nastavku je spisak kompanija koje imaju nefinansijske informacije o poslovanju u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u dostupne na njihovim internet stranicama.

1	Telekom Srbija
2	GSP
3	NIS A.D. NOVI SAD
4	NIS PETROL A.D.
5	SRBIJASUME
6	VODOVOD I KANALIZACIJA BEOGRAD
7	MOZZART
8	SP LASTA
9	JP PUTEVI SRBIJE
10	NELT
11	JP BEOGRADSKE ELEKTRANE

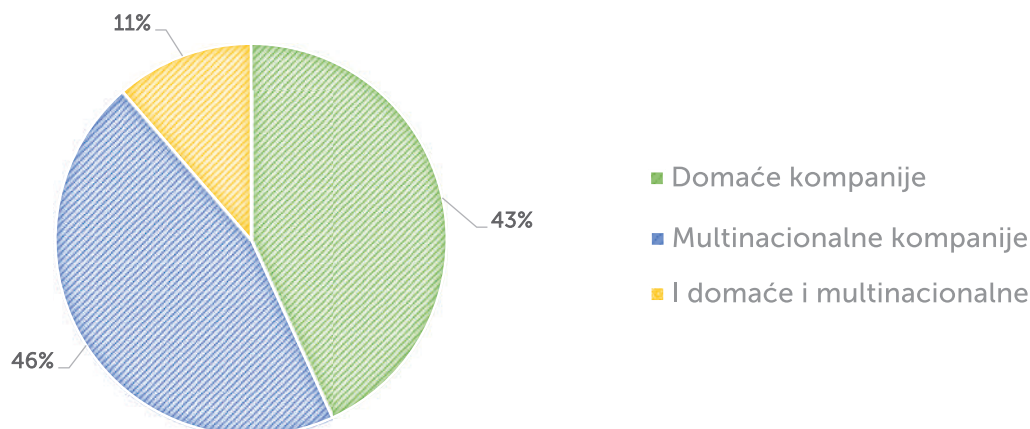
Ni jedna od 44 kompanije koja objavljuje nefinansijske informacije o poslovanju u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koje kompanije podnose APR-u ne navodi po kojoj su metodologiji izveštaji izrađeni. Izuzetak je godišnji izveštaj o poslovanju kompanija NIS a.d. i NIS Petrol a.d. koji ne navodi eksplicitno metodologiju koja je korišćena za izradu tog izveštaja, ali se poziva na izveštaj o održivosti koji je sastavljen u skladu sa GRI standardima za izveštavanje.

Od 44 kompanije koje objavljuje nefinansijske informacije o poslovanju u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju, samo jedna u svom godišnjem izveštaju o poslovanju eksplicitno navodi na koji način kompanija doprinosi ostvarivanju ciljeva održivog razvoja Agende 2030 Ujedinjenih nacija – Telekom Srbija. Međutim, u slučaju ove kompanije radi se o nekoj vrsti objedinjenog konsolidovanog godišnjeg izveštaja o poslovanju i izveštaja o održivosti. Pored toga, NIS a.d Novi Sad i NIS Petrol a.d. u svom godišnjem izveštaju o poslovanju ne navode eksplicitno način na koji kompanija doprinosi ostvarivanju ciljeva održivog razvoja, ali se pozivaju na izveštaj o održivosti u kome postoji takav prikaz za 12 od 17 ciljeva održivog razvoja.

Od 44 kompanije koje objavljuju nefinansijske informacije o poslovanju u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju, 19 je domaćih kompanija, 20 je multinacionalnih i pet su kompanije koje spadaju u kategoriju i domaćih i multinacionalnih (Nelt, NIS a.d, NIS Petrol a.d, Mozzart i Telekom Srbija). Takođe, od 44 kompanije koje objavljuju nefinansijske informacije o poslovanju u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koji se podnose APR-u, 18 su kompanije koje se nalaze u većinskom vlasništvu države Srbije, četiri su u manjinskom vlasništvu države Srbije, dok su preostale 22 kompanije u privatnom vlasništvu.

**UDEO DOMAĆIH I MULTINACIONALNIH KOMPA NIJA
MEĐU 44 KOMPA NIJE KOJE OBJAVLJUJU
NEFINANSIJSKE INFORMACIJE U OKVIRU GODIŠNJIH
IZVEŠTAJA O POSLOVANJU KOJI SE PODNOSE APR-U**

Ključni nalazi - nefinansijske informacije o poslovanju u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju

Kada su u pitanju nefinansijske informacije o poslovanju kao deo godišnjih izveštaja o poslovanju, većina kompanija objavljuje nefinansijske informacije o poslovanju u sklopu godišnjih izveštaja o poslovanju koji se podnose APR-u, što nije neobično s obzirom na to da je ovakva vrsta izveštavanja u toku sprovođenja ovog istraživanja i trajanja projekta postalo i zakonska obaveza za velike kompanije koje na datum bilansa prelaze kriterijum prosečnog broja od 500 zaposlenih tokom poslovne godine. Ovakvu vrstu obaveze propisao je Zakon o računovodstvu (više informacija na strani 14).

Međutim, propisi koji se odnose na nefinansijske informacije u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koji se podnose APR-u nisu dovoljno jasni i precizni pa je kvalitet nefinansijskih izveštaja veoma raznolik (neki su više opisnog karaktera, dok se u drugima pojavljuju merljivi parametri i konkretni podaci). Većina kompanija objavljuje nepotpune nefinansijske informacije u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koji se podnose APR-u. Uticaj kompanija na životu sredinu kao i struktura zaposlenih (na primer struktura prema polu, starosna struktura, struktura po stručnoj spremi itd) su neke od najčešćih tema koje se pojavljuju u okviru nefinansijskih informacija koje su deo godišnjih izveštaja o poslovanju koji se podnose APR-u.

Najveći broj godišnjih izveštaja o poslovanju koji se podnose APR-u ne navode vezu poslovanja kompanije i ostvarivanja ciljeva održivog razvoja, a ni jedan od ovih izveštaja ne navodi metodologiju na osnovu koje je pisan, što nije zakonom propisana obaveza, ali predstavlja dobru poslovnu praksu.

Izuzetak su kompanije koje se u godišnjim izveštajima o poslovanju pozivaju na izveštaje o održivosti u kojima jeste navedena metodologija po kojoj je izveštaj izrađen. Nefinansijske informacije o poslovanju u okviru godišnjeg izveštaja o poslovanju koji se podnosi APR-u samo jedne kompanije odgovaraju na minimalan zahtev meta podataka UN-a za indikator 12.6.1 - *Broj kompanija koje objavljuju izveštaje o održivosti*, što ga, prema tom indikatoru i zvanično svrstava u izveštaje o održivosti.

Kada je u pitanju transparentnost, većina godišnjih izveštaja o poslovanju koji se podnose APR-u su i dostupni na sajtu APR-a. Međutim, samo 10 kompanija (20% od ispitivanog uzorka) objavljuje ovu vrstu izveštaja na svojim internet stranicama, što predstavlja dobru poslovnu praksu jer na taj način olakšava uvid u nefinansijske informacije o svom poslovanju zainteresovanim stranama. Istraživački tim je istraživanje sprovodio posmatrajući nefinansijske informacije u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koji se podnose APR-u za 2020. godinu, a obaveza nefinansijskog izveštavanja za velike kompanije, koje na datum bilansa prelaze kriterijum prosečnog broja od 500 zaposlenih tokom poslovne godine, stupila je na snagu u odnosu na izveštaje za 2021. godinu.

Analiza dela o angažovanju kompanija u lokalnoj zajednici (delovanje korporativnih fondacija, objavljivanje informacija o održivom i odgovornom poslovanju na internet stranicama, društvenim mrežama i u medijima)

Generalna ocena - analiza dela o održivom i odgovornom poslovanju

Od 50 najvećih kompanija u Srbiji prema broju zaposlenih, osam kompanija čije grupe poseduju korporativne fondacije. Od ukupnog broja kompanija koje su bile predmet istraživanja - 50 najvećih kompanija u Srbiji, 35 objavljuje na svojim internet stranicama neku vrstu informacija o odgovornom poslovanju. Kada su u pitanju društvene mreže, istraživački tim je sproveo istraživanje uzimajući u obzir Facebook, Instagram i LinkedIn. Od 50 najvećih kompanija u Srbiji prema broju zaposlenih, 33 kompanije objavljuje na svojim profilima društvenih mreža (Facebook, Instagram i LinkedIn) neku vrstu informacija o održivom i odgovornom poslovanju. Facebook prednjači, a na drugom mestu po zastupljenosti informacija o održivom i odgovornom poslovanju

nalaze se Instagram i LinkedIn koji su podjednako zastupljeni. Od 50 najvećih kompanija u Srbiji, u medijima se mogu pronaći informacije o nekoj vrsti angažovanju kompanija u lokalnoj zajednici za čak 40 kompanija. Međutim, u medijima postoje i informacije o negativnom uticaju određenih kompanija iz ovog uzorka od 50 najvećih kompanija u Srbiji, i to za čak 19 od 50 ispitivanih kompanija.

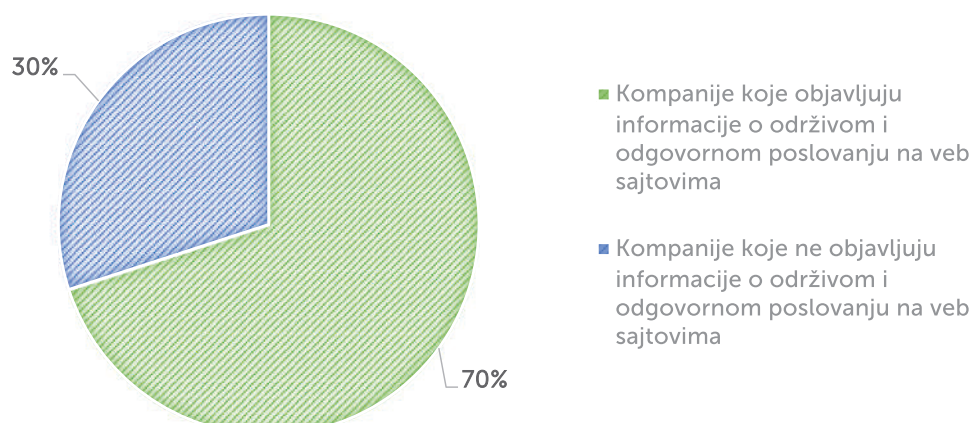
Detaljniji opis rezultata- analiza dela o održivom i odgovornom poslovanju

Održivo i odgovorno poslovanje – korporativne fondacije

Većina (86%) od 50 najvećih kompanija (ili grupa u okviru kojih kompanije posluju) u Srbiji prema broju zaposlenih nema korporativne fondacije. Od 50 kompanija, sedam⁴³ kompanija (ili grupa u okviru kojih kompanije posluju) je osnovalo korporativne fondacije, odnosno 14% od uzorka koji je istraživan. Od sedam fondacija, jednu je osnovala domaća, a šest fondacija multinacionalne kompanije (ili grupe u okviru kojih kompanije posluju). Sve fondacije su usmerene na angažovanje kompanija u lokalnoj zajednici. Takođe, tri od sedam fondacija deluju na nivou međunarodne grupe koja nema sedište u Srbiji (u pitanju je fondacija Aptiv Mobility services/Aptiv Contract koja deluje pod imenom Aptiv Foundation, fondacija kompanije NCR doo Beograd koja deluje pod imenom NCR Foundation i fondacija kompanije Tigar Tyers koja deluje pod imenom the Michelin Corporate Foundation), a ne zavisnog pravnog lica koje posluje u Srbiji. Jedna od sedam fondacija (fondacija kompanije Tigar Tyers - the Michelin Corporate Foundation) nema nikakve aktivnosti u Srbiji, već su sve njene aktivnosti usmerene isključivo na rad grupe. Dakle, šest od sedam korporativnih fondacija sprovodi neku vrstu aktivnosti koje su usmerene na angažovanje kompanija u lokalnoj zajednici u Srbiji. Neke fondacije su više zatvorenog tipa i osnovane su, pre svega, radi podrške svojim zaposlenima, kao što je, na primer, fondacija kompanije Mercatos-S doo koja deluje pod nazivom Fondacija solidarnosti društva "Mercator-S" d.o.o. Novi Sad. Druga grupa fondacija je više usmerena na aktivnosti podrške široj društvenoj zajednici, kao što je, na primer, fondacija kompanije Hemofarm ad Vršac koja deluje pod nazivom Hemofarm fondacija i druge.

⁴³ U pitanju je osam pravnih lica, ali pošto se na spisku nalaze dve pravna lica koja pripadaju jednoj grupi - Aptiv Contract Services d.o.o i Aptiv Mobility Services doo, istraživački tim ih je računao kao jednu kompaniju i tako došao do broja sedam.

**OBJAVLJIVANJE INFORMACIJA O ODRŽIVOM I
ODGOVORNOM POSLOVANJU NA INTERNET
STRANICAMA MEĐU 50 NAJVEĆIH KOMPANIJA U SRBIJI**

U nastavku se nalazi spisak kompanija koje su osnovale korporativne fondacije:

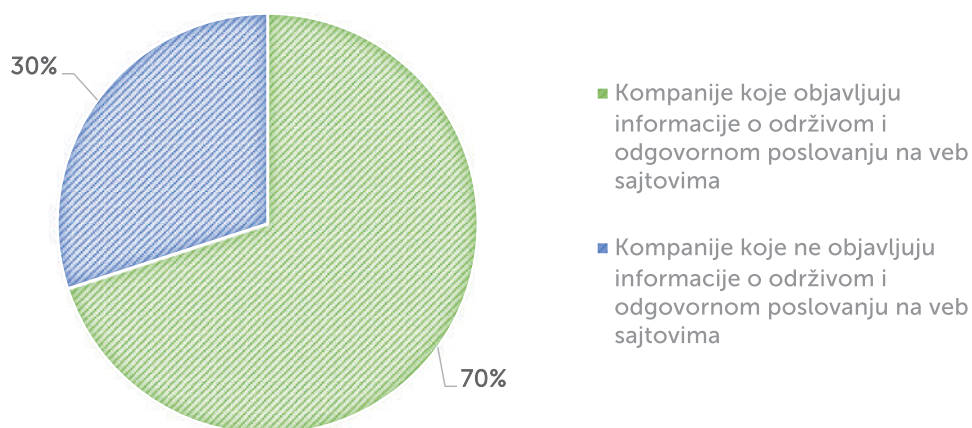
	Kompanija	Korporativna fondacija	Domaća/ Multinacionalna	Napomena
1	Mercatos-S doo	Fondacija solidarnosti društva "Mercator-S" d.o.o. Novi Sad	Multinacionalna kompanija	Aktivnosti se realizuju isključivo u Srbiji
2	Aptiv mobility services doo/ Aptiv Contract Services doo	Aptiv Foundation	Multinacionalna kompanija	Nisu registrovani u Srbiji, deluju na nivou grupe, ali imaju aktivnosti u Srbiji
3	NCR doo Beograd	NCR Foundation	Multinacionalna kompanija	Nisu registrovani u Srbiji, deluju na nivou grupe, ali imaju aktivnosti u Srbiji
4	Tigar tyres doo	The Michelin Corporate Foundation	Multinacionalna kompanija	Deluju na nivou grupe, nemaju aktivnosti u Srbiji
5	Hemofarm ad Vršac	Hemofarm fondacija	Multinacionalna kompanija	Aktivnosti se realizuju isključivo u Srbiji

	Kompanija	Korporativna fondacija	Domaća/ Multinacionalna	Napomena
6	Univerexport doo Novi Sad	Fondacija Univerexport	Domaća kompanija	Aktivnosti se realizuju isključivo u Srbiji
7	FCA Srbija d.o.o. Kragujevac	Fondacija Fiat Automobili Srbija Akademija	Multinacionalna kompanija	Aktivnosti se realizuju isključivo u Srbiji

Informacije o održivom i odgovornom poslovanju na internet stranicama kompanija

Od 50 najvećih kompanija u Srbiji prema broju zaposlenih, 15 kompanija (30% od ispitivanog uzorka) nema baš nikakve informacije na svojim internet stranicama koje se tiču održivog i odgovornog poslovanja. Dakle, većina – 35 kompanija (70% od ispitivanog uzorka) od 50 najvećih kompanija u Srbiji objavljuje na svojim internet stranicama neku vrstu informacija o održivom i odgovornom poslovanju. Kod kompanija koje objavljuju ovakvu vrstu informacija na svojim internet stranicama, one se najčešće nalaze u delu „o nama“ ili u delu „društvena/kompanijska odgovornost“, „održivi razvoj“, a najređe u delu „vesti“.

OBJAVLJIVANJE INFORMACIJA O ODRŽIVOM I ODGOVORNOM POSLOVANJU NA INTERNET STRANICAMA MEĐU 50 NAJVEĆIH KOMPANIJA U SRBIJI

Održivo i odgovorno poslovanje na društvenim mrežama

Od 50 najvećih kompanija u Srbiji, 17 kompanija (34% od ispitivanog uzorka) nema baš nikakve informacije na svojim profilima društvenih mreža (ispitivani su Instagram, Facebook i LinkedIn) koje se tiču održivog i odgovornog poslovanja. Dakle, većina (33 kompanije, 66% od ispitivanog uzorka) od

50 najvećih kompanija u Srbiji objavljuje na svojim profilima društvenih mreža (Instagram, Facebook i LinkedIn) neku vrstu informacija o održivom i odgovornom poslovanju. Facebook prednjači, zatim slede Instagram i LinkedIn koji su podjednako zastupljeni.

Facebook

Od 34 kompanije koje objavljuju informacije o društveno odgovornom poslovanju, 28 kompanija poseduje profile na društvenoj mreži Facebook koja je najzastupljeniji vid komunikacije kada je u pitanju objavljivanje informacija o CSR ili ESG aktivnostima na društvenim mrežama. Od 28 kompanija koje poseduju svoje Facebook profile i na njima objavljuju informacije o održivom i odgovornom poslovanju, pet kompanija poseduju Facebook profil na nivou grupe, dok ostalih 23 imaju zasebne profile za kompanije koje posluju u Srbiji kao zavisna pravna lica. Dakle, od 34 kompanije koje objavljuju informacije o održivom i odgovornom poslovanju na društvenim mrežama, 28 kompanija, odnosno 82% od ispitivanog uzorka koristi Facebook. Od 50 najvećih kompanija u Srbiji po broju zaposlenih, 28 kompanija, odnosno 56% od ispitivanog uzorka, poseduje određene objave o održivom i odgovornom poslovanju na društvenoj mreži Facebook.

Instagram

Od 34 kompanije koje objavljuju informacije o održivom i odgovornom poslovanju, 24 kompanije poseduju profile na društvenoj mreži Instagram, koja je manje zastupljena od Facebook-a i LinkedIn-a, kada je u pitanju objavljivanje informacija o održivom i odgovornom poslovanju na društvenim mrežama. Od 24 kompanije koje poseduju svoje Instagram profile i na njima objavljuju informacije o održivom i odgovornom poslovanju, osam kompanija poseduje Instagram profile na nivou grupe, dok ostalih 16 poseduje zasebne Instagram profile za kompanije koje posluju u Srbiji kao zavisna pravna lica. Dakle, od 34 kompanije koje objavljuju sadržaje o održivom i odgovornom poslovanju na društvenim mrežama, 24 kompanije, odnosno 71% od ispitivanog uzorka, koristi društvenu mrežu Instagram. Od 50 najvećih kompanija u Srbiji, 23 kompanije, odnosno 48% od ispitivanog uzorka, poseduje određene objave o održivom i odgovornom poslovanju na društvenoj mreži Instagram.

LinkedIn

Od 34 kompanije koje objavljuju informacije o održivom i odgovornom poslovanju, 27 kompanije poseduju profile na društvenoj mreži LinkedIn, koja je manje zastupljena od Facebook-a, a nešto više od Instagrama, kada je u pitanju objavljivanje informacija o održivom i odgovornom poslovanju na

društvenim mrežama. Od 27 kompanije koje poseduju svoje LinkedIn profile i na njima objavljuju informacije o o održivom i odgovornom poslovanju, 12 kompanija poseduje profile na nivou međunarodne grupe, dok ostalih 15 poseduje zasebne profile za kompanije koje posluju u Srbiji kao zavisna pravna lica. Dakle, od 34 kompanije koje objavljuju sadržaje o održivom i odgovornom poslovanju na društvenim mrežama, 27 kompanija, odnosno 79% od ispitivanog uzorka koristi društvenu mrežu LinkedIn. Od 50 najvećih kompanija u Srbiji, 27 kompanija, odnosno 54% od ispitivanog uzorka, poseduje određene objave o o održivom i odgovornom poslovanju na društvenoj mreži LinkedIn.

No	KOMPANIJA	FB	INSTAGRAM	LINKEDIN
1	JP Pošta Srbije Beograd	✓	✓	✓
2	DELHAIZE SERBIA DOO BEOGRAD	✓	✓	✓
3	LEONI WIRING SYSTEMS SOUTHEAST DOO PROKUPLJE	✓	✗	✓
4	Mercator-S doo	✗	✗	✓
5	Telekom Srbija a.d., Beograd	✓	✓	✓
6	GSP Beograd	✓	✗	✗
7	SERBIA ZIJIN COPPER DOO	✓	✗	✗
8	HBIS Group	✗	✗	✓ na nivou grupe
9	NIS A.D. NOVI SAD	✓	✓	✓
10	DAD DRAXLMAIER AUTOMOTIVE DOO ZRENJANIN	✓	✓ na nivou grupe	✓ na nivou grupe
11	APTIV MOBILITY SERVICES DOO	✓	na nivou grupe	na nivou grupe
12	NCR DOO BEOGRAD	✓ na nivou grupe	✓ na nivou grupe	✓ na nivou grupe
13	SECURITAS SE DOO BEOGRAD	✓ na nivou grupe	✗	✓ na nivou grupe
14	TIGAR TYRES DOO	✓ na nivou grupe	✓ na nivou grupe	✓ na nivou grupe

No	Kompanija	FB	Instagram	Linkedin
15	G4S SECURE SOLUTIONS DOO BEOGRAD	✓	✗	na nivou grupe
16	SRBIJASUME	✓	✓	✗
17	Yazaki Srbija d.o.o.	✓	✓ na nivou grupe	✓ na nivou grupe
18	Mei Ta Europe d.o.o.	✗	✓	✗
19	Aptiv Contract Services d.o.o.	✓	✓ na nivou grupe	✓ na nivou grupe
20	HEMOFARM AD VRŠAC	✓ (i kompanija i fondacija)	✓ (i kompanija i fondacija)	✓ (i kompanija i fondacija)
21	JKP Gradska čistoća Beograd	✗	✓	✗
22	ZASTAVA ORUŽJE AD KRAGUJEVAC	✓	✓	✗
23	LIDL SRBIJA KD	✓	✓	✓
24	Lear Corporation d.o.o.	✓ na nivou grupe	✓ na nivou grupe	✓ na nivou grupe
25	MOZZART DOO BEOGRAD (PALILULA)	✗	✗	✓
26	UNIVEREXPORT DOO NOVI SAD	✓	✓	✓
27	NIS PETROL a.d. Beograd	✓	✓	✓
28	FCA Srbija	✓ na nivou grupe	✓ na nivou grupe	✓ na nivou grupe
29	DOO Gomex	✓	✓	✓
30	SP LASTA AD BEOGRAD	✓	✓	✗
31	JP PUTEVI SRBIJE	✗	✗	✓
32	PKC Wiring Systems d.o.o.	✓	✗	✓ na nivou grupe
33	TISZA AUTOMOTIVE DOO SENTA	✓	✓	✓
34	NELT co doo Beograd	✓	✓	✓
TOTAL		28 (od čega 5 na nivou grupe)	24 (od čega 8 na nivou grupe)	27 (od čega 12 na nivou grupe)

Održivo i odgovorno poslovanje u medijima

Od 50 najvećih kompanija u Srbiji po broju zaposlenih, samo za tri kompanije (6% od ispitivanog uzorka) se ne mogu naći baš nikakve informacije u medijima, bilo da se pominju u pozitivnom ili negativnom kontekstu. Dakle, o većini – 47 od 50 najvećih kompanija u Srbiji (94% od ispitivanog uzorka) se mogu pronaći informacije u medijima kada je u pitanju održivo i odgovorno poslovanje. U nekim slučajevima preovlađuju pozitivne vesti o angažovanju kompanija u lokalnoj zajednici, u nekim preovlađuju negativne (o različitim vrstama zloupotreba prava radnika, korupciji, negativnom uticaju na životnu sredinu itd), dok postoji i nekolicina kompanija za koje se u medijima mogu pronaći i negativne i pozitivne vesti.

Za 41 kompaniju (82% od ispitivanog uzorka) se u medijima mogu pronaći vesti o pozitivnom angažovanju u lokalnoj zajednici, dok se za 38 kompanija (76% od ispitivanog uzorka) mogu pronaći vesti u negativnom kontekstu uticaja na društvo.

Iako je veći broj kompanija za koje je u medijima moguće pronaći pozitivne vesti o održivom i odgovornom poslovanju i pozitivnom uticaju na društvo, procenat – 76% od ispitivanog uzorka za koje su dostupne negativne vesti je indikativan. Kako su teme negativnih vesti usko vezane za nefinansijske informacije o poslovanju, postavlja se pitanje koliko su oni relevantni, odnosno koliko je velika razlika između poslovanja koje je predstavljeno u okviru nefinansijskog izveštavanja i poslovanja u praksi. Istraživački tim je došao do zaključka da se određene zloupotrebe koje se dešavaju u poslovanju kompanija, dešavaju lokalno, odnosno vezane su za zavisna pravna lica, što je često zamagljeno predstavljanjem nefinansijskih izveštaja na nivou pojedinih međunarodnih grupa, u kojima postoji nedovoljno podataka o poslovanju pojedinačnih zavisnih pravnih lica.

Ključni nalazi

Od 50 najvećih kompanija u Srbiji prema broju zaposlenih, samo sedam kompanija/njihovih grupa poseduje korporativne fondacije. One su pretežno usmerene na angažovanje kompanija u lokalnoj zajednici, ali se razlikuju međusobno. Neke su više usmerene na podršku svojim zaposlenima, dok su druge više fokusirane na pomoć široj društvenoj zajednici u kojoj kompanija ili grupa koja je osnovala fondaciju posluje.

Većina kompanija u okviru ispitivanog uzorka objavljuje na svojim internet stranicama neku vrstu informacija o održivom i odgovornom poslovanju.

Ovakve informacije se najčešće nalaze u delu „o nama“ ili u delu „društvena/kompanijska odgovornost“, „održivi razvoj“, a najređe u delu „vesti“.

Takođe, većina od 50 najvećih kompanija u Srbiji objavljuje na svojim profilima društvenih mreža (Instagram, Facebook i LinkedIn) neku vrstu informacija o održivom i odgovornom poslovanju. Kada je u pitanju objavljivanje ovakvih informacija na društvenim mrežama, najzastupljenija mreža je Facebook, zatim slede Instagram i LinkedIn koji su podjednako zastupljeni.

Što se tiče medija, o većini kompanija koje predstavljaju ispitivani uzorak se mogu pronaći informacije u medijima, bilo da se radi o pozitivnim vestima u kontekstu ulaganja u društvenu zajednicu ili negativnim (o različitim vrstama zloupotreba prava radnika, korupciji, negativnom uticaju na životnu sredinu itd). Takođe, za pojedine kompanije se u medijima mogu pronaći i negativne i pozitivne vesti. **Međutim, upozoravajuća je činjenica da za većinu kompanija koje su ispitivane u okviru istraživanja u medijima postoje vesti o negativnom uticaju ili u okviru kompanije ili na širu zajednicu. Ovaj podatak dovodi u pitanje relevantnost nefinansijskog izveštavanja za pojedine kompanije, odnosno upitanost u kojoj meri su nefinansijski izveštaji u saglasnosti sa poslovanjem kompanija u praksi. U nekolicini izveštaja o održivosti se zaista pominju određeni štetni uticaji po životnu sredinu koje proizvode kompanije. Međutim, po nalazima istraživačkog tima, uglavnom se radi samo o navođenju, bez detaljnog pojašnjenja i iznošenja svih relevantnih činjenica za slučajeve koje kompanije spominju.**

Zaključak

Pitanje nefinansijskog izveštavanja u Srbiji uređuje Zakon o računovodstvu. Iako je ovaj Zakon stupio na snagu 1. januara 2020. godine, velike kompanije koje na datum bilansa prelaze kriterijum prosečnog broja od 500 zaposlenih tokom poslovne godine, postale su obavezne u pogledu nefinansijskog izveštavanja tek za 2021. godinu. Kako je ovo istraživanje sprovedeno na nefinansijskim informacijama u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju za 2020. godinu, straživački tim nije došao do podataka da li je i na koji način uvođenje zakonske obaveze uticalo na broj i kvalitet objavljenih nefinansijskih informacija (nefinansijskih izveštaja). Odgovor na ovo pitanje pružiće predstojeći period jer je upravo 2022. godina u kojoj se objavljuju izveštaji za 2021. godinu.

S obzirom na to da ovo pitanje do skoro nije bilo uređeno zakonom, da postoje razne nejasnoće kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom ili nivou Evropske unije, nije neobično to što se konfuzija u zakonodavnom

okviru očitava na konfuziju koja postoji u pogledu nefinansijskog izveštavanja među 50 najvećih kompanija u Srbiji prema broju zaposlenih.

Većina kompanija koje su ispitivane u okviru istraživanja objavljuje neku vrstu nefinansijskih izveštaja (da li kao posebna dokumenta/publikacije ili u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju grupe, ili sa druge strane, kao deo (konsolidovanih) godišnjih izveštaja o poslovanju). Međutim, ovi izveštaji se u velikoj meri međusobno razlikuju – po svom sadržaju, po tome da li odgovaraju na sva pitanja propisana u okviru meta podataka UN-a za indikator 12.6.1, po formi, po tome da li se pridržavaju principa *Izvesti ili objasni*, po tome da li pružaju uvid u doprinos kompanije ostvarivanju ciljeva održivog razvoja Agende 2030 Ujedinjenih nacija, da li navode metodologiju koja je korišćena, da li navode precizne podatke ili samo opisno pružaju prikaz sprovedenih aktivnosti ili planova za budućnost itd. Ovako velike razlike čine da su izveštaji teško uporedivi, da nije lako oceniti da li ispunjavaju sve standarde, dovode zainteresovane strane u konfuziju. Pretpostavka je da će u narednih nekoliko godina i u Srbiji, a pre svega na nivou Evropske unije, zakonodavstvo u ovoj oblasti postati mnogo preciznije uređeno, što bi trebalo da uredi ovu oblast, uvede precizne i jasne standarde, obaveze itd. Svakako, zaključak istraživačkog tima jeste da u oblasti održivog poslovanja i izveštavanja postoji potreba za unapređenjem kako zakonodavnog okvira, tako i u pogledu poslovanja kompanija i njihovih praksi izveštavanja.

Pored toga, izuzetno je značajno pitanje da li su nefinansijski izveštaji u saglasnosti sa poslovanjem kompanija u praksi. Podatak da postoje vesti o negativnom uticaju na društvenu zajednicu za veliki broj kompanija koje su bile predmet ovog istraživanja je jasan pokazatelj da razlike u poslovanju u praksi i izveštavanju postoje. Izveštaji o održivosti se često objavljuju na nivou međunarodne grupe pa se u tom slučaju dešava da izostanu podaci o negativnim aspektima poslovanja tih kompanija na lokalnom nivou (na primer, u nekom gradu u unutrašnjosti Srbije). Ovaj aspekt je od suštinske važnosti za temu održivog poslovanja jer izveštavanje o održivosti nije samo po sebi cilj. Naprotiv, ono je samo indikator transparentnosti kompanija. Cilj uvođenja ESG kriterijuma jeste implementacija istih u poslovne politike i prakse kako bi kompanije poslovale održivije. U tom smislu, izuzetno je važno da kako upravljačke strukture, tako i zaposleni budu na pravi način informisani o značaju i benefitima ovakvog načina poslovanja. Da je on poželjan mnogostruko – u odnosu na investitore, na klijente/kupce, zaposlene itd.

Takođe, čest je slučaj da postoji nerazumevanje sličnosti i razlika pojmova ESG i CSR pa se i oni često mešaju. Pretpostavka je da je razlog tome činjenica da je CSR „stariji” i da su pojedine kompanije po automatizmu nastavile da navode CSR iako su počele da uvode ESG prakse i izveštavanje.

Kada su u pitanju izveštaji o održivosti koje kompanije objavljuju kao posebna dokumenta/publikacije, oni se uglavnom odnose na nivo međunarodne grupe, zbog čega je većina ovakvih izveštaja na engleskom jeziku, a nekada ne postoje ni jasno izdvojeni podaci koji se odnose na poslovanje u Srbiji. Ovakva praksa nije dobra zbog toga što zamagljuje transparentnost i ne stavlja zainteresovanim stranama u Srbiji sve nefinansijske informacije koje su od značaja za poslovanje određene kompanije na raspolaganje, bilo da se radi o njenom pozitivnom ili negativnom uticaju na lokalnu zajednicu. Objavljivanje svih relevantnih informacija i dokumenata na internet stranicama i profilima društvenih mreža kompanija, takođe, značajno doprinosi transparentnosti. Većina kompanija koje su ispitivane u okviru istraživanja objavljuje ovakve informacije na svojim internet stranicama i profilima društvenih mreža, ali se u većini slučajeva radi o CSR aktivnostima, dok se o ESG-u retko mogu pronaći bilo kakve informacije, osim u slučajevima promocije nefinansijskih izveštaja.

Kompanije nisu u obavezi da izveštajima o održivosti obuhvataju sve kriterijume u okviru ESG-a. Zbog toga postoji princip koji se zove *izvesti ili objasniti*, mada je utisak istraživačkog tima da se veliki broj kompanija u svojim nefinansijskim izveštajima ne referiše na pomenuti princip i ne navodi relevantna pojašnjenja u okviru nefinansijskih izveštaja. Što se tiče nefinansijskih informacija u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koji se podnose APR-u, utisak istraživačkog tima jeste da je u tom polju situacija još komplikovanija, u smislu postojanja većih razlika među izveštajima. Mali broj nefinansijskih informacija o poslovanju u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju podseća na standardizovano izveštavanje o održivosti uz navođenje konkretnih podataka o različitim nefinansijskim aspektima poslovanja (kao što su kriterijumi u okviru minimalnog zahteva UN-a za indikator 12.6.1), dok je veći broj onih izveštaja koji pružaju nepotpune informacije o nefinansijskom poslovanju kompanija. Generalni utisak je da kompanije koje su u većinskom vlasništvu države manje ulažu u kvalitetno nefinansijsko izveštavanje, što je razumljivo jer one ne zavise od tržišta, ali ne predstavlja dobru poslovnu praksu, već trend koji bi trebalo menjati u budućnosti.

Zaključak istraživačkog tima jeste da je potrebna veća podrška oko nefinansijskog izveštavanja kompanijama koje nisu deo neke veće međunarodne grupe i nemaju mehanizme podrške oko nefinansijskog izveštavanja od svog matičnog pravnog lica ili drugih članica grupe.

Kako bi se unificiralo i unapredilo nefinansijsko izveštavanje u Srbiji s jedne strane, i sprečilo razlikovanje u poslovnim praksama u odnosu na izveštavanje, sa druge, neophodno je uspostaviti saradnju i razmenu znanja i iskustava između svih relevantnih strana, kao što su kompanije, državne

institucije, međunarodne i nevladine organizacije, Privredna komora Srbije i dr. Pored toga, izuzetno je važno da se u javnom i medijskom prostoru, pored razgovora o pozitivnim efektima održivog i odgovornog poslovanja, otvori debata i o negativnim uticajima velikih kompanija na društvo. Na taj način bi ova tema dobila veću pažnju javnosti pa bi, verovatno, i velike kompanije mnogo više vodile računa da posluju u skladu sa zakonima i dobrim praksama održivog poslovanja kako ne bi bile etiketirane kao kompanije kojima su bliske bilo kakve vrste zloupotreba ili štetnog uticaja po društvo.

Istraživački tim je, u okviru ovog istraživanja, analizirao održivo i odgovorno poslovanje i izveštavanje o održivosti na uzorku 50 najvećih kompanija u Srbiji po broju zaposlenih. U toku istraživanja je formulisano nekoliko različitih vrsta preporuka, u zavisnosti od ciljne grupe na koju se odnose. U nastavku se nalaze preporuke za kompanije, preporuke za državne institucije, preporuke za Privrednu komoru Srbije, kao i preporuke za organizacije civilnog društva.

Preporuke za kompanije

1.1 Uskladiti izveštavanje o održivosti i poslovanje kompanija u praksi

Izveštavanje o održivosti neretko je fokusirano isključivo na pozitivne elemente, kao što je pokazala i ova analiza. Kako je osnovni princip da se u izveštavanju ukaže i na ključne izazove, kao i negativne prakse, kompanije bi trebalo da se na njih jasnije osvrnu u izveštajima o održivosti uz jasno navođenje mera i pristupa kako će u sledećem periodu da odgovore na navedene izazove. Na taj način, otklanja se sumnja od whitewashing praksi i uspostavlja se osnova za dijalog između šire zajednice i kompanija, i što rezultira u doprinosu ostvarivanju ciljeva održivog razvoja kada je u pitanju poslovanje kompanija.

1.2 Poštovati princip *Izvesti ili objasni*

Analiza je pokazala da u nekoliko slučajeva kompanije ne izveštavaju o svim aspektima održivog poslovanja koji su predviđeni minimalnim zahtevom u okviru UN meta podataka za indikator 12.6.1. Mogući razlog jeste taj što poslovanje određene kompanije nije u vezi sa svim aspektima koji su obuhvaćeni minimalnim zahtevom (npr. kompanijakoj u procesu proizvodnje ne generiše otpadnu vodu). Međutim, u tim slučajevima, potrebno je da kompanije poštuju princip *Izvesti ili objasni* odnosno da, ukoliko pojedini elementi izveštaja o održivosti nisu primenjivi na kompaniju u pitanju, to bude jasno objašnjeno u izveštajima o održivosti.

1.3 Ukoliko se radi o izveštajima o održivosti na nivou međunarodne grupe, podatke jasno razvrstati po državama u kojima grupa posluje

Velike kompanije koje posluju u Srbiji su neretko deo međunarodnih grupa. Te grupe/kompanije objavljuju izveštaje o održivosti u kojima su podaci prikazani na nivou cele grupe, odnosno na višem nivou agregacije i u njima je gotovo nemoguće pronaći podatke o konkretnim zavisnim pravnim licima - kompanijama koje posluju u različitim državama. Ponekad države u kojima grupe posluju, odnosno imaju zavisna pravna lica, nisu ni spomenute u izveštajima o održivosti poimence. Jasno razvrstavanje podataka (makar pojedinih, npr. podataka u vezi sa zaštitom životne sredine) učinilo bi izveštaje preglednijim i lakše razumljivijim za sve zainteresovane strane u lokalnim zajednicama u kojima kompanije posluju.

1.4 Povezati izveštaje o održivosti kompanija/grupa i nefinansijskih informacija u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju koji se podnose APR-u

Zakonom o računovodstvu iz 2020. godine je predviđeno da kompanije u Srbiji čiji broj zaposlenih prelazi 500 imaju obavezu nefinansijskog izveštavanja počev od izveštaja za 2021. godinu. U tom kontekstu, značajno je da kompanije/njihove grupe koje objavljuju izveštaje o održivosti prenesu sadržaj koji se odnosi na nefinansijsko poslovanje u Srbiji, odnosno na nefinansijske informacije o poslovanju u okviru godišnjih izveštaja o poslovanju za 2021. godinu i nadalje.

1.5 Izveštaje o održivosti objavljivati na lokalnom i engleskom jeziku

Istraživanje je pokazalo da u ovom trenutku jedino kompanije čije su matične centrale u Srbiji objavljuju izveštaje o održivosti/godišnje izveštaje o poslovanju na srpskom jeziku. Preporuka je da kompanije, osim izveštaja na engleskom jeziku, objavljuju i izveštaje na lokalnim jezicima država u kojima posluju. Na taj način bi izveštaji postali dostupniji lokalnim zainteresovanim stranama u državama u kojima kompanije posluju, čime bi se omogućilo jasnije praćenje rada kompanija.

1.6 Jasno razdvojiti korišćenje pojmova CSR i ESG

Izveštavanje o CSR-u često se meša sa izveštavanjem o ESG-u. Iako su neke od kompanija počele da objavljuju izveštaje o održivosti u poslednjih nekoliko godina, pojedini izveštaji se i dalje nazivaju izveštajima o društveno odgovornom poslovanju. Stoga je potrebno

da se jasno razdvoji izveštavanje o održivosti (odnosno ESG) od izveštavanja o društveno odgovornom poslovanju (odnosno CSR) kako ne bi dolazilo do mešanja ovih pojmova, koji jesu slični, ali nisu istovetnog značenja i važno je razlikovati ih, odnosno precizno koristiti. Takođe, mešanje ova dva termina dovodi do situacije u kojoj pojedine kompanije/njihove grupe tvrde da izveštavaju po ESG kriterijumima ili svoje izveštaje nazivaju izveštajima o održivosti, dok se u praksi radi o CSR izveštavanju.

1.7 U izveštajima o održivosti precizno navoditi metodologiju koja se koristi

Većina kompanija koja posluje u Srbiji i objavljuje izveštaje o održivosti navodi metodologiju koja je korišćena (GRI, SASB, kombinacija nekoliko metodoloških pristupa itd). Međutim, postoje i izveštaji u kojima nije eksplicitno navedena metodologija, što u odsustvu precizno definisanih kriterijuma, otežava praćenje i evaluaciju izveštavanja. Stoga je neophodno da grupe/kompanije identifikuju metodologiju koju će koristiti (u skladu sa potrebama i zahtevima zainteresovanih strana i da na osnovu nje koncipiraju izveštaje. Jedna od dobrih praksi jeste korišćenje indeksa zasnovanog na jednoj ili više metodologija koji bi upućivao na stranice u izveštajima u kojima su elementi koje metodologija zadaje obrađeni.

1.8 Uvezati izveštaje o održivosti s doprinosom kompanije ostvarivanju ciljeva održivog razvoja

Istraživanje je pokazalo da je izveštavanje nejednako kada je reč o doprinosu kompanija ciljevima održivog razvoja, odnosno da pojedini izveštaji sadrže i ovaj element, dok ga drugi ne navode eksplicitno ili ga uopšte ne navode. Kako bi bilo lakše praćenje rezultata koje kompanije ostvaruju u kontekstu doprinosa ostvarivanju ciljeva održivog razvoja, bitno je da oni budu konkretno navedeni u izveštajima, odnosno način na koji kompanije konkretno doprinose ostvarivanju istih kroz svoje aktivnosti i politike. Na taj način bi se omogućilo jasno uvezivanje održivog poslovanja kompanija i ciljeva održivog razvoja.

1.9 Objavljivati godišnje izveštaje na internet stranicama kompanija.

Samo 10 kompanija (20% od ispitivanog uzorka) objavljuje godišnje izveštaje o poslovanju na svojim internet stranicama. Objavljivanje izveštaja predstavlja dobru poslovnu praksu jer na taj način olakšava uvid u nefinansijske informacije o svom poslovanju zainteresovanim stranama. Ovo će naročito biti važno sa izveštajima iz 2021. na koje

se primenjuje novi Zakon o računovodstvu, i koji su u obavezi da daju sistematičnije i sveobuhvatnije nefinansijske informacije.

1.10 Jasno komunicirati prepreke u kontekstu izveštavanja

Izveštavanje o održivosti je oblast u razvoju. Kompanije se suočene sa potrebom da objavljuju izveštaje o održivosti, dok se, u isto vreme, susreću i sa brojnim izazovima koji nastaju kao posledica nejasnog i nepreciznog zakonodavnog okvira u ovoj oblasti. Jasno komuniciranje i precizno navođenje izazova bi omogućilo debatu oko sadržaja i forme izveštaja i potencijalno bi predupredilo iste.

1.11 Razvijanje timova/stručnjaka za ovu oblast u kompanijama

Preporuka je da kompanije pitanju izveštavanja o održivosti pristupe sistematski i da rade na razvoju stručnjaka (pojedinaца i/ili timova) koji bi se permanentno bavili strategijama održivosti, razvojem politika i praksi u ovoj oblasti, njihovom primenom u okviru poslovanja date kompanije, kao i izveštavanjem o održivosti kao poslednjim korakom. Time bi se svakako poboljšao kvalitet održivog poslovanja kompanija, a posledično i kvalitet izveštavanja o održivosti.

1.12 Kompanije koje su javna preduzeća, pored Zakona o javnim preduzećima, da primenjuju i održivo poslovanje u skladu sa kriterijumima koji su propisani minimalnim zahtevom u okviru meta podataka UN-a za indikator 12.6.1

Kompanije koje su javna preduzeća u Srbiji su obavezne da poštuju Zakon o javnim preduzećima i da ispunjavaju određene standarde koje se tiču transparentnosti poslovanja. Međutim, preporuka je da i kompanije koje su javna preduzeća u svom poslovanju primenjuju ESG standarde i da, u odnosu na njih, izveštavaju o održivosti. Na taj način bi se omogućilo jasnije uvezivanje poslovanja kompanija koje su javna preduzeća sa doprinosima ostvarivanju COR, ali i veća transparentnost rada preduzeća, pogotovo ako je u budućnosti izgledna privatizacija, javno-privatno partnerstvo ili dokapitalizacija preduzeća. Isto se odnosi i na ostale kompanije koje su u većinskom državnom vlasništvu.

1.13 Jasno komunicirati održivo poslovanje i izveštavanje o održivosti na internet stranicama kompanija , društvenim mrežama i u medijima

Kompanije koje posluju u Srbiji, čak i kad objavljuju izveštaje o održivosti, ne komuniciraju adekvatno svoje aktivnosti na ovom polju

na svojim internet stranicama, na društvenim mrežama i u medijima. Stoga je preporuka da stručnjaci, odnosno timovi u kompanijama koji se bave održivim razvojem, zajedno sa timovima koji se bave komunikacijama, razviju prakse komuniciranja vezane za održivo poslovanje kompanija, kao i objavljivanje izveštaja o održivosti. Na taj način bi se značajno doprinelo transparentnosti poslovanja i izveštavanja i podizanju svesti o značaju održivog razvoja i održivog poslovanja kompanija.

1.14 Izveštaje objavljivati u formi teksta

Svi izveštaji koje kompanije objavljuju treba da budu u formi teksta, a ne slika. U određenom broju slučajeva, izveštaji koje objavljuju kompanije su u formi slika, što otežava efikasnu pretragu podataka po ključnim rečima. Ovo je posebno izazovno kada je reč o obimnim izveštajima koji sadrže puno podataka/informacija. Na ovaj način bi se doprinelo većoj transparentnosti podataka/informacija koje kompanije objavljuju u okviru svojih izveštaja.

Preporuke za donosiocce odluka (institucije)

2.1 Jasno komunicirati koje su obaveze kompanija u pogledu nefinansijskog izveštavanja, a šta su preporuke ili primeri dobre prakse

Nefinansijsko izveštavanje u Srbiji je u razvoju i nedavno je uvedena obaveza nefinansijskog izveštavanja Zakonom o računovodstvu iz 2020. godine. Kako Zakon nije u potpunosti precizan kad su u pitanju obaveze oko sadržine i forme nefinansijskih izveštaja, preporuka je da donosioci odluka pomognu kompanijama oko tumačenja i razumevanja obaveza i preporuka u pogledu održivog poslovanja i izveštavanja. Time bi se doprinelo standardizaciji održivog poslovanja i izveštavanja o održivosti.

2.2 Organizovati obuke za kompanije o održivom poslovanju i izveštavanju o održivosti

Preporuka je da donosioci odluka, kako bi unapredili praksu nefinansijskog izveštavanja, u saradnji sa udruženjima kompanija, privrednim komorama/predstavništvima stranih privrednih komora u Srbiji i nevladinim organizacijama, organizuju obuke u cilju podrške kompanijama da lakše uspostave prakse kvalitetnog održivog poslovanja, kao i nefinansijskog izveštavanja, usmerenog na izveštavanje u skladu sa ESG standardima. Stav istraživačkog tima je

da je ovakav vid podrške naročito potreban kompanijama koje nisu deo međunarodne grupe i koje nemaju dovoljne resurse, znanje i iskustvo kako bi u potpunosti izveštavali po ESG standardima i poslovali u skladu sa njima.

2.3 Razvijanje timova/stručnjaka za ovu oblast u državnim institucijama

Preporuka je unapređenje kapaciteta u okviru institucija u oblasti održivog poslovanja i izveštavanja o održivosti. Time bi se svakako poboljšao kvalitet praćenja održivog poslovanja kompanija i posledično unapređenja kvaliteta izveštavanja o održivosti. Jačanje kapaciteta u ovom kontekstu je značajno i zbog procesa pristupanja Srbije Evropskoj uniji zato što Unija sve više stavlja naglasak na značaj održivog poslovanja i progresivno razvija zakonodavstvo i politike u ovoj oblasti.

2.4 Osnovati neku vrstu kontakt centra za pitanja o održivom poslovanju i izveštavanju o održivosti

Preporuka je da donosioci odluka, u saradnji sa udruženjima kompanija, privrednim komorama/predstavništvima stranih privrednih komora, civilnim sektorom i međunarodnim partnerima, uspostave neku vrstu stalnog kontakt centra u cilju permanentno dostupne podrške kompanijama u vezi sa primenom principa održivosti u okviru poslovanja, kao i u vezi sa izveštavanjem o održivosti u Srbiji. Ovaj centar bi služio ne samo kao pomoć kompanijama u slučaju eventualnih nedoumica oko tumačenja propisa u ovoj oblasti i obaveza koje kompanije imaju oko nefinansijskog izveštavanja, već i kao mesto na kome sve druge zainteresovane strane mogu da pribave neophodne informacije u vezi sa ovom temom.

2.5 Usklađivati zakonodavni okvir u Srbiji sa evropskim i svetskim zakonodavstvom i vodećim trendovima iz ove oblasti

Zakon o računovodstvu iz 2020. godine predstavlja tek prvi korak ka nefinansijskom izveštavanju. Kako je pristupanje članstvu Evropske unije glavni spoljnopolitički cilj Srbije, a doprinos ostvarivanju COR nešto na šta se Srbija obavezala, preporuka je da donosioci odluka, u saradnji sa udruženjima kompanija, privrednim komorama i civilnim društvom u Srbiji prate najnovije trendove i prakse u svetu i Evropskoj uniji i da progresivno usklađuju zakonodavstvo u Srbiji sa njima.

3.1 Jasno komunicirati koje su obaveze kompanija u pogledu nefinansijskog izveštavanja, a šta su preporuke ili primeri dobre prakse

Nefinansijsko izveštavanje u Srbiji je u razvoju i nedavno je uvedena obaveza nefinansijskog izveštavanja Zakonom o računovodstvu iz 2020. godine. Kako Zakon nije u potpunosti precizan kad su u pitanju obaveze oko sadržine i forme nefinansijskih izveštaja, preporuka je da Privredna komora Srbije pomogne kompanijama oko tumačenja i razumevanja obaveza i preporuka u pogledu održivog poslovanja i izveštavanja. Time bi se doprinelo standardizaciji održivog poslovanja i izveštavanja o održivosti.

3.2 Dalje osnažiti institucionalne mehanizme komunikacije sa kompanijama o pitanjima održivosti i izveštavanja

Preporuka je da Privredna komora Srbije, u saradnji sa državnim institucijama, udruženjima kompanija, predstavništvima stranih privrednih komora, civilnim sektorom i međunarodnim partnerima, radi na daljem jačanju kapaciteta u cilju bolje komunikacije sa kompanijama u vezi sa primenom principa održivosti u okviru poslovanja, kao i u vezi sa izveštavanjem o održivosti u Srbiji.

3.3 Organizovati obuke za kompanije o održivom poslovanju i izveštavanju o održivosti

Preporuka je da Privredna komora Srbije, kako bi unapredila praksu nefinansijskog izveštavanja, u saradnji sa državnim institucijama, udruženjima kompanija, predstavništvima stranih privrednih komora u Srbiji i nevladinim organizacijama, organizuje obuke u cilju podrške kompanijama da lakše uspostave praksu kvalitetnog održivog poslovanja, kao i nefinansijskog izveštavanja, usmerenog na izveštavanje u skladu sa ESG standardima. Stav istraživačkog tima je da je ovakav vid podrške naročito potreban kompanijama koje nisu deo međunarodne grupe i koje nemaju dovoljne resurse, znanje i iskustvo kako bi u potpunosti izveštavali po ESG standardima i poslovali u skladu sa njima.

3.4 Umrežiti kompanije, institucije i nevladine organizacije i omogućiti deljenja znanja, iskustava i dobrih praksi u oblasti održivog poslovanja i izveštavanja o održivosti

Preporuka je da Privredna komora Srbije više promoviše rad Saveta za društveno odgovorno poslovanje, kao i da u rad Saveta uključi veći broj kompanija i veći broj državnih institucija (pre svega ministarstava). Na taj način bi se doprinelo umrežavanju kompanija, institucija i organizacija koje se bave temama koje su povezane sa održivim poslovanjem. Kroz umrežavanje bi se omogućilo deljenje znanja, iskustava i dobrih praksi i samim tim bi se olakšalo i kompanijama, ali i drugim zainteresovanim stranama da se informišu o ovoj temi.

3.5 Pravovremeno informisati institucije o trendovima, problemima i eventualnim mogućnostima za intervenciju

Preporuka je da Privredna komora Srbije postane centralna tačka od koje bi sve zainteresovane strane, uključujući i institucije Republike Srbije, trebalo da dobijaju informacije o najnovijim trendovima u svetu i Evropskoj uniji što se tiče primene politika održivosti i izveštavanja o održivosti, o izazovima i problemima, kao i dobrim praksama koje bi ukazale na mogućnosti za intervenciju u domaćem zakonodavstvu i praksama poslovanja.

3.6 Uspostavljanje partnerstava sa različitim međunarodnim organizacijama i kompanijama koje pružaju usluge

Preporuka je da Privredna komora Srbije uspostavi partnerstva sa drugim privrednim komorama/predstavništvima stranih privrednih komora i različitim međunarodnim organizacijama i konsultantskim kompanijama koje pružaju usluge koje se tiču primene politika održivosti i izveštavanja o održivosti. Ovakva partnerstva mogu biti od velike koristi u kontekstu deljenja znanja i iskustva kako bi se u konačnici unapredilo nefinansijsko izveštavanje u Srbiji.

3.7 Razvijanje timova/stručnjaka za ovu oblast u Privrednoj komori Srbije

Preporuka je unapređenje kapaciteta u okviru Privredne komore Srbije u oblasti održivog poslovanja i izveštavanja o održivosti. Time bi se svakako poboljšao kvalitet praćenja održivog poslovanja kompanija i posledično unapređenja kvaliteta izveštavanja o održivosti.

4.1 Pratiti i analizirati javne politike i informisati javnost o značaju održivog i odgovornog poslovanja i izveštavanja o održivosti

Civilno društvo u Srbiji treba da ima značajnu ulogu u informisanju kompanija, drugih zainteresovanih strana, kao i šire javnosti o značaju održivog poslovanja i nefinansijskog izveštavanja. Stoga, preporuka je da se civilno društvo što više uključi u javni diskurs oko nefinansijskog izveštavanja i različitim aktivnostima na ovom polju pomogne kompanijama, državnim institucijama i Privrednoj komori Srbije u razvoju što kvalitetnijeg nefinansijskog izveštavanja u Srbiji. Takođe, preporuka je da civilno društvo deo svojih aktivnosti usmeri na praćenje javnih politika u ovoj oblasti kako bi se stekao pravovremeni uvid u efekte javnih politika, ukazivalo na eventualne nedostatke i zagovaralo za promene u cilju osiguranja primene najboljih praksi održivog poslovanja i izveštavanja o održivosti u Srbiji.

4.2 Raditi na umrežavanju svih relevantnih aktera u oblasti održivog poslovanja i izveštavanja o održivosti

Preporuka je da civilno društvo, takođe, postane značajan akter u zagovaranju umrežavanja svih zainteresovanih strana u ovoj oblasti u cilju razmene znanja i iskustava kako bi se unapredio kvalitet nefinansijskog izveštavanja u Srbiji. Pored toga, preporuka je da civilni sektor uspostavi aktivno partnerstvo sa Privrednom komorom Srbije i da deluje kao snažan pokretač u pogledu praćenja primene politika održivosti u kompanijama, kao i njihovog izveštavanja o održivosti.

4.3 Organizovati obuke za kompanije o održivom poslovanju i izveštavanju o održivosti

Preporuka je da civilno društvo, kako bi unapredilo praksu nefinansijskog izveštavanja, u saradnji sa državnim institucijama, udruženjima kompanija i predstavništvima privrednih komora/ stranih privrednih komora u Srbiji organizuje obuke u cilju podrške kompanijama da lakše uspostave prakse kvalitetnog održivog poslovanja, kao i nefinansijskog izveštavanja, usmerenog na izveštavanje u skladu sa ESG standardima. Stav istraživačkog tima je da je ovakav vid podrške naročito potreban kompanijama koje nisu deo međunarodne grupe i koje nemaju dovoljne resurse, znanje i iskustvo kako bi u potpunosti izveštavali po ESG standardima i poslovali u skladu sa njima.

4.4 Razvijanje timova/stručnjaka za ovu oblast u okviru civilnog društva

Preporuka je unapređenje kapaciteta u okviru civilnog društva u oblasti održivog poslovanja i izveštavanja o održivosti. Time bi se svakako poboljšao kvalitet praćenja održivog poslovanja kompanija i posledično unapređenja kvaliteta izveštavanja o održivosti.

4.5 Informisati javnost o svim novostima i najznačajnijim trendovima u oblasti održivog poslovanja i izveštavanja o održivosti putem medija

Preporuka je da civilno društvo bude ključan akter za podizanje vidljivosti teme održivog poslovanja i izveštavanja o održivosti. U skladu sa gore navedenom preporukom, civilno društvo treba da bude jedan od ključnih aktera u praćenju trendova održivog poslovanja izveštavanja o održivosti u Srbiji i da, posledično, informiše javnost o značaju ove teme i ključnim trendovima izazovima.

IZVORI I LITERATURA

Izveštaji o održivosti i godišnji izveštaji o poslovanju grupe koji sadrže informacije o održivosti

1. 2020 Sustainability Report. FCA N.V. SCOPE, Stelatlantis, 2020
2. Motion for Life - 2020 Universal Registration Document including Annual Financial Report, Non-Financial
3. Performance Statement, Duty of Care Plan, Michelin, 2021
4. 2020 Environmental, Social and Governance Report, Zijin Mining Group Co., Ltd, Fujian, May, 2021
5. Annual Report 2020, Mercator Group, 2021
6. Annual and Sustainability Report 2020, Securitas, 2021
7. Every day, striving for better- 2020 Sustainability Report on Environmental, Social and Governance
8. Progress, Lear, 2021
9. G4s Sustainability Report 2020, G4S, 2021
10. Извештај о одрживом развоју 2020, НИС а.д. Нови Сад, Нови Сад, 2021
11. Kontinuiet, stabilnost, agilnost. Izveštaj o održivom poslovanju 2020/2021, Nelt Group, Beograd. 2022
12. Leading together through change – Annual Report 2020, Adhold Delhaize, 2021
13. Plain Talk. Talking plainly. Acting sustainably. Sustainability Report Fiscal Years 2018 – 2019, Schwarz Group, 2020
14. Sa nama život pobeđuje. Izveštaj o održivom razvoju Hemofarma za 2020. godinu, Hemofarm a.d, 2021
15. Sustainability Report 2020 - UN Global Compact Communication on Progress, Leoni, Nuremberg, 2021
16. Sustainability Report 2020, Dräxlmeier Group, Vilsbiburg, September 2021
17. Sustainability Report 2020-2021, Motherson Group, 2021
18. Sustainable by Design. Improving Mobility. Improving the World. - 2020 Sustainability Report, Aptiv, 2021
19. SASB Industry Standard - Software & IT Services, NCR, 2021
20. NCR's Ideas Report 2021, NCR, 2021
21. Yazaki Group CSR Report 2020, Yazaki Group, 2021

Godišnji izveštaji o poslovanju koje kompanije podnose APR-u

22. Godišnji izveštaj o poslovanju za 2020. godinu, Јавно предузеће „Пошта Србије“, Београд, фебруар 2021.
23. Godišnji izveštaj o poslovanju за пословну 2020. godinu, Јавно предузеће Путеви Србије, Београд, јун 2021.
24. Godišnji izveštaj o poslovanju за 2020. godinu, Инфраструктура Железнице Србије а.д, Београд, јун 2021.
25. Godišnji izveštaj o poslovanju за 2020. godinu, ПД Про Тент д.о.о, Ушће, Обреновац, 2021
26. Godišnji izveštaj o poslovanju Јавног предузећа за газдовање шумама „Србијашуме“ за 2020. godinu, Јавно предузеће за газдовање шумама „Србијашуме“, 2021
27. Godišnji izveštaj за 2020, НИС а.д. Нови Сад, Нови Сад, 2021.
28. Godišnji izveštaj o poslovanju ХК „Крушик“ а.д. за 2020. godinu, ХК „Крушик „ а.д, Ваљево, фебруар 2021.
29. Godišnji izveštaj o poslovanju „Србија воз“ а.д. за 2020. godinu, Србија воз а.д, Београд, 2021.
30. Godišnji izveštaj o poslovanju за godinu завршену 31. децембра 2020, Србија карго а.д, јун 2021.
31. Godišnji izveštaj o poslovanju Холдинг РМХК „Трепча“ а.д. Звечан, Холдинг РМХК „Трепча“ а.д. Звечан, Звечан, април 2021.
32. Извештај о пословању за 2020. godinu, Електродистрибуција Србије д.о.о. Београд, Београд, јун 2021
33. GOMEX Globalni pregled 2020. Izveštaj o poslovanju kompanije Gomex за 2020 . godinu, Gomex d.o.o. Zrenjanin, Zrenjanin, april 2021.
34. Godišnji izveštaj за 2020, Aman Export-import d.o.o, Surčin, 2021.
35. Godišnji izveštaj o poslovanju 01.01- 31.12.2020, Delhaize Serbia, Beograd, jun 2021.
36. Godišnji izveštaj o poslovanju за 2020, Univerexport d.o.o, 2021
37. Godišnji izveštaj o poslovanju за 2020, FCA Srbija d.o.o. Kragujevac, Kragujevac, 2021.
38. Godišnji izveštaj o poslovanju YAZAKI Srbija doo за 2020. godinu која се завршава на дан 31.3.2021. godine, YAZAKI Srbija doo, Šabac, septembar 2021.
39. Godišnji izveštaj o poslovanju за godinu завршену 31. decembra 2020. godine, Leoni Wiring Systems Southeast DOO, Prokuplje, april 2021.
40. Godišnji izveštaj o poslovanju за godinu завршену 31. decembra 2020, Valy d.o.o. Valjevo, Valjevo, jun 2021.

41. Godišnji izveštaj o poslovanju za godinu završenu 31. 12. 2020, Yura Corporation DOO Rača, Rača, februar 2021
42. Godišnji izveštaj o poslovanju za 2020. godinu, HBIS Group Serbia Iron&Steel d.o.o, Beograd, Beograd, jun 2021.
43. Godišnji izveštaj o poslovanju za 2020. godinu, Mozzart d.o.o, april 2021.
44. Godišnji izveštaj o poslovanju za 2020. godinu, Nelt Co. d.o.o., Beograd, jun 2021. godine
45. Godišnji izveštaj o poslovanju za 2020. godinu, PKC Wiring systems d.o.o, 2021.
46. Godišnji izveštaj o poslovanju za godinu završenu 31.12.2020, DAD Draxlmaier Automotive Doo Zrenjanin, Zrenjanin, jun 2021.
47. Godišnji izveštaj o poslovanju za godinu završenu 31.12.2020, Aptiv Mobility Services d.o.o. Novi Sad, Novi Sad, jun 2021.
48. Godišnji izveštaj o poslovanju za godinu završenu 31.12.2020, Aptiv Contract Services d.o.o. Leskovac, Leskovac, jun 2021.
49. Godišnji izveštaj o poslovanju za period 01.01.-31.12.2020.god, Sequester Employment d.o.o, Beograd, jun 2021.
50. Godišnji konsolidovani izveštaj o poslovanju za 2020. godinu, S.P. Lasta a.d. Beograd, Beograd, jun 2021.
51. Godišnji izveštaj za poslovnu 2020, NCR d.o.o. Beograd, jun 2021.
52. Godišnji izveštaj o poslovanju za 2020. godinu, Mei Ta Europe d.o.o, Barič, maj 2021.
53. Godišnji izveštaj o poslovanju za period od 1.03.2020 – 28.02. 2021, Nova Pazova, avgust 2021.
54. Izveštaj o poslovanju, Merkator-S, 2021.
55. Izveštaj o poslovanju, Hemofarm a.d, Vršac, 2021.
56. Izveštaj o poslovanju Lear Corporation d.o.o. za godinu koja se završila 31. decembra 2021, Lear Corporation d.o.o, Novi Sad, jun, 2021.
57. Izveštaj o poslovanju za 2020.godinu, Serbia ZiJin Copper doo Bor, Bor, maj 2021.
58. Извештај о пословању I-XII 2020.. год. Застава оружје а.д, Крагујевац, јун 2021.
59. Извештај о пословању ЈКП „Београдске електране“ за период I-XII 2020.. год., ЈКП „Београдске електране“, Београд, март 2021.
60. Извештај о пословању ЈП „Електропривреда Србије“ за 2020. годину, Јавно предузеће

61. Електропривреда Србије, Београд, Beograd, jun 2021
62. Извештај о пословању за 2020. годину ЈКП ГСП „Београд“, ЈКП ГСП „Београд“, ЈКП ГСП „Београд“, Београд, јун 2021.
63. Извештај о пословању за 2020. годину, Јавно предузеће за подземну експлоатацију угља Ресавица, 2021.
64. Извештај о пословању ЈКП „Градска Чистоћа“ за период 1.1.2020. – 31.12.2020. године, Београд, јун 2021.
65. Извештај о пословању предузећа за 2020. годину, ЈКП „Београдски водовод и канализација“, Београд, мај 2021.
66. Konsolidovani godišnji izveštaj o poslovanju Telekom Srbija Grupe za 2020.godinu, Telekom Srbija a.d, Beograd, 2021
67. Konsolidovani godišnji izveštaj o poslovanju „Securitas Services d.o.o Beograd“ za 2020. godinu, Securitas Services d.o.o Beograd, jul 2021.
68. Tigar Tyres Godišnji izveštaj o poslovanju za 2020. godinu, Tigar Tyres d.o.o, 2021.

Ostala literatura i izvori

1. Партнерство са заједницом. Пројекти из области друштвено одговорног пословања 2017-2019, Јавно предузеће Електропривреда Србије, Београд, 2020
2. Од Телекома Србији, Телеком Србија а.д, Београд, 2021
3. Zakon o računovodstvu Republike Srbije, Službeni glasnik, br. 44, 2021, dostupno na linku <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-racunovodstvu-2020.html>
4. Korak po korak do nefinansijskog izveštaja – Priručnik za kompanije, Smart kolektiv, Beograd, 2021, dostupno na linku https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00Z65C.pdf
5. ESG/SDG barometer – biznis na putu ka održivosti, Smart kolektiv, Beograd, 2021, dostupno na linku http://smartkolektiv.org/wp-content/uploads/2022/07/ESG-SDG-Barometar_2022.pdf

Aneks 1 – Spisak 50 najvećih kompanija po broju zaposlenih u poslovnoj godini 2020. koje su bile predmet istraživanja⁴⁴

REDNI BROJ	NAZIV PRAVNOG LICA	PROSEČAN BROJ ZAPOSLENIH NA OSNOVU STANJA KRAJEM SVAKOG MESECA (CEO BROJ)
1	JP EPS BEOGRAD	24.478
2	JP Pošta Srbije Beograd	14.865
3	DELHAIZE SERBIA DOO BEOGRAD	12.889
4	LEONI WIRING SYSTEMS SOUTHEAST DOO PROKUPLJE	9.466
5	Mercator-S doo	8.031
6	YURA CORPORATION DOO RAČA	7.165
7	Telekom Srbija a.d., Beograd	6.805
8	PRO TENT D.O.O. OBRENOVAC	5.925
9	GSP	5.887
10	Infrastruktura železnice Srbije a.d.	5.648
11	SERBIA ZIJIN COPPER DOO	5.472
12	HBIS GROUP Serbia Iron & Steel d.o.o. Beograd	5.078
13	NIS A.D. NOVI SAD	5.035
14	DAD DRAXLMAIER AUTOMOTIVE DOO ZRENJANIN	5.000
15	APTIV MOBILITY SERVICES DOO	3.883
16	NCR DOO BEOGRAD	3.877
17	SECURITAS SE DOO BEOGRAD	3.749
18	TIGAR TYRES DOO	3.580
19	JP PEU RESAVICA	3.534
20	G4S SECURE SOLUTIONS DOO BEOGRAD	3.434
21	EPS Distribucija d.o.o. Beograd	3.431
22	JAVNO PREDUZEĆE ZA GAZDOVANJE ŠUMAMA SRBIJAŠUME SA PO BEOGRAD (NOVI BEOGRAD)	3.236
23	Yazaki Srbija d.o.o.	3.197

44 Podaci su dobijeni od APR-a, na upit.

REDNI BROJ	NAZIV PRAVNOG LICA	PROSEČAN BROJ ZAPOSLENIH NA OSNOVU STANJA KRAJEM SVAKOG MESECA (CEO BROJ)
24	HOLDING KORPORACIJA KRUŠIK AD VALJEVO	3.013
25	Mei Ta Europe d.o.o.	2.936
26	Aptiv Contract Services d.o.o.	2.886
27	HEMOFARM AD VRŠAC	2.870
28	JKP Gradska čistoća Beograd	2.695
29	JKP BEOGRADSKI VODOVOD I KANALIZACIJA BEOGRAD	2.632
30	ZASTAVA ORUŽJE AD KRAGUJEVAC	2.547
31	LIDL SRBIJA KD	2.483
32	Lear Corporation d.o.o.	2.457
33	MOZZART DOO BEOGRAD (PALILULA)	2.448
34	AMAN DOO BEOGRAD, SURČIN	2.432
35	UNIVEREXPORT DOO NOVI SAD	2.415
36	Srbija Voz a.d.	2.304
37	Srbija Kargo a.d.	2.298
38	NIS PETROL a.d. Beograd	2.269
39	SEQUESTER EMPLOYMENT DOO BEOGRAD	2.181
40	DOO GOMEX ZRENJANIN	2.173
41	FCA Srbija d.o.o. Kragujevac	2.133
42	SP LASTA AD BEOGRAD	2.116
43	EPS -JPPK KOSOVO SA PO OBILIĆ U DOBROM SELU	2.088
44	HOLDING RMHK TREPČA AD ZVEČAN	2.083
45	JP PUTEVI SRBIJE	2.074
46	PKC Wiring Systems d.o.o.	2.072
47	VALY DOO	2.055
48	TISZA AUTOMOTIVE DOO SENTA	2.048
49	NELT CO. DOO BEOGRAD	2.037
50	JKP BEOGRADSKE ELEKTRANE BEOGRAD	2.010

